Nr 3.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag), lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov och lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag); given Stockholms slott den 19 november 1937.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag), lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov och lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).

GUSTAF.

Janne Nilsson.

Förslag
till
Lag
angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag).

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Sedan förordnande enligt § 74 regeringsformen meddelats, att krigsmakten eller någon del därav skall ställas på krigsfot, må från och med den dag, som av Konungen bestämmes, genom rekvisition av kommuner eller enskilda utfordras förnödenheter och tjänstbarheter, som må vara att tillgå i orten och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke kunna på annat sätt tillgodoses med tillräcklig skyndsamhet. Vid krigsmaktens återgång till fredsfot upphör rätten till rekvisition från och med den dag, som av Konungen bestämmes.

Ställes endast en del av krigsmakten på krigsfot, omfattar rätten till rekvisition allenast vad som erfordras för denna del.

Rätt att göra rekvisition tillkommer de militära myndigheter, åt vilka Konungen meddelar sådan rätt. Rekvisition skall ske genom skriftlig, av rekvirenten undertecknad handling. Å förnödenhet eller tjänstbarhet, som utgjorts efter rekvisition, skall lämnas kvitto.

Vad enligt rekvisition utgjorts skall ersättas av statsmedel, där ej annorlunda nedan stadgas.

2 §.

Genom rekvisition må anskaffas eller tagas i anspråk:

1. kvarter, stallrum och plats under tak för materiel m. m.;

2. byggnad eller del därav jämte erforderlig inredning att användas till expeditions-, sjukvårds- eller förrådslokal, verkstad eller annat dylikt;

3. markområden och byggnader för tillfälliga befästnings-, järnvägs-, flygplats-, väg-, bro- och andra arbeten, som erfordras för krigsändamål;

4. mat i kvarteren, slaktdjur, proviant, foder och annat dylikt;

5. bränsle, lyse och lägerhalm, läkemedel och förbandsartiklar, för maskiner erforderliga driftsförnödenheter, såsom vatten, elektrisk ström, bränsle, smörjmedel m. m., så ock andra för krigsmakten erforderliga förbruknings-artiklar;

6. beväpnings- och utrustningspersedlar, ammunition och sprängämnen ävensom verktyg, redskap och materialier för tillfälliga arbeten, som erfordras för krigsändamål;

7. vägvisare, budbärare, arbetsmanskap samt personal för vård av sjuka och sårade människor och djur;

8. rid-, drag- och lastdjur, hundar, brevduvor, anspanns- och motorfordon, motorredskap, lokomobiler, velocipeder, kälkar och skidor ävensom därmed jämförliga kommunikationsmedel, allt med erforderligt tillbehör, ävensom personal för skötsel och underhåll därav;

9. fartyg, båtar och andra farkoster med erforderlig utrustning och bemanning;

10. luftfartyg av alla slag med erforderlig utrustning och bemanning;

11. bärgnings- och dykerimateriel med erforderlig personal;

12. järnvägar, kanaler, flygplatser, lastbryggor, kajer, lyftkranar och andra dylika transportanordningar, allt med utrustning och förråd, ävensom personal för skötsel och underhåll;

13. telegraf-, telefon- och radioanläggningar, kraft- och belysningsanläggningar, skeppsvarv, kvarnar, bagerier, slakterier, tryckerier, litografiska anstalter samt andra industriella anläggningar och verkstäder, allt med utrustning och förråd, ävensom personal för drift och underhåll; samt

14. förnödenheter för utrustning och underhåll av anläggningar, som avses under 12 och 13.

Byggnader och anläggningar, som avses i föregående stycke under 1, 2, 12 och 13, så ock markområden, som avses i nämnda stycke under 3, må tagas i anspråk allenast med nyttjanderätt. Övriga förnödenheter övertagas med äganderätt, därest ej annat vid rekvisitionen bestämts eller får anses överenskommet.

Rekvisition må icke omfatta annat än vad som finnes att tillgå hos den, som skall fullgöra rekvisitionen, ej heller sådant, som är oundgängligen nödvändigt för dennes behov och näring.

3 §.

Kvarter lämnas i mån av utrymme i tillgängliga hus och byggnader. Invånarna äro dock ej skyldiga att lämna de rum och sängar, där de vanligen hava sitt nattläger, ej heller de stallrum, som oundgängligen erfordras för egna djur.

Närmare föreskrifter i fråga om kvarter, som lämnas efter rekvisition, meddelas av Konungen.

Mat, som lämnas i kvarteren, skall vara efter ortens sed.

Ägare eller innehavare av byggnad, fordon, fartyg, luftfartyg eller anläggning, som angives i 2 § första stycket under 1, 2, 8—10, 12 och 13, är skyldig att i den mån så påfordras tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av dess inredning eller utrustning.

4 §.

Rekvisition ställes till Konungens befallningshavande, landsfiskal, magistrat eller kommunal myndighet eller ock, där så finnes lämpligt, omedelbart till den, som har att fullgöra rekvisitionen.

Avser rekvisitionen förnödenhet eller tjänstbarhet, som omnämnes i 2 § första stycket under 1—9, och har rekvisitionen icke ställts omedelbart till den, som har att fullgöra densamma, ansvarar vederbörande kommun för rekvisitionens utgörande. Därvid äger kommunen själv besluta rörande sättet och ordningen för fördelningen av det rekvirerade. Å landet må i de fall, då rekvisitionen ej skulle hinna fullgöras å bestämd tid därest sammanträde av kommunalstämma eller kommunalfullmäktige skulle avvaktas, kommunalnämnden besluta i sagda frågor.

Vägrar eller försummar någon att behörigen eller i rätt tid fullgöra rekvisition, äger administrativ eller kommunal myndighet att hos honom uttaga det rekvirerade. Kan dröjsmålet medföra våda och är civil myndighet icke att tillgå, må samma rätt tillkomma militär myndighet.

5 §.

Ersättning utgår icke för nyttjande av obegagnade byggnader, skogs- och hagmarker samt obrukade fält, ej heller för kvarter, stallrum och plats under tak för materiel m. m.

Pågår inkvartering under så lång tid, att kvartervärden därigenom åsamkas särskilda kostnader eller avsevärda olägenheter, må dock ersättning utgå med skäligt belopp.

6 §.

För transport å järnväg utgår ersättning efter fastställd militärtaxa.

7 §.

Vid bestämmande av ersättning för förnödenhet eller tjänstbarhet i andra fall än i 5 och 6 §§ avses skola följande grunder tillämpas:

1. För förnödenhet, som övertages med äganderätt, samt för tjänstbarhet skall lämnas full ersättning.

Nödgas forman, förare av motorfordon eller motorredskap eller ock annan, som efter rekvisition användes för krigsmaktens räkning, vara borta från hemmet mer än tjugufyra timmar, äger han utan avdrag på honom tillkommande ersättning tillgodonjuta enahanda rätt till inkvartering och föda för sig och, i förekommande fall, för sina dragare, som om han tillhörde krigsmakten.

2. För förnödenhet, som tages i anspråk med nyttjanderätt, skall lämnas full ersättning för den för upplåtaren förlorade avkastning eller nytta.

Då anspann med eller utan fordon tages i anspråk, skall tillika iakttagas, att ersättning skall lämnas efter kördag, beräknad till högst tio timmar. Nyttjas anspann under högst fem timmar, skall ersättning lämnas för halv kördag. För färden från bostaden till inställelseplatsen ävensom för hemfärden lämnas ersättning med forlön för en fjärdedels kördag för varje full mil av den tillryggalagda väglängden.

8 §.

I den mån på förhand lämpligen kan bestämmas pris, efter vilket ersättning bör utgå för fullgjord rekvisition, som avses i 7 §, skola taxor å

nämnda pris upprättas. I taxorna upptages pris med belopp, som bestämmes med tillämpning av de i 7 § angivna grunderna för ersättningens bestämmande och med hänsyn tagen till de vid tiden för taxornas upprättande gängse pris å förnödenheter och tjänstbarheter.

Finnes i taxa upptaget pris för fullgjord rekvisition, skall ersättningen därför utgå i enlighet med taxan; dock må, därest taxans tillämpning skulle på grund av särskilda omständigheter innefatta synnerlig obillighet, ersättningen i den ordning, som i 14 § första stycket sägs, kunna bestämmas till högre belopp.

Finnes pris icke upptaget i taxa för fullgjord rekvisition, som avses i 7 §, skall ersättning därför utgå med belopp, som bestämmes enligt förut nämnda grunder och med hänsyn tagen till de vid tiden för rekvisitionens utgörande gängse pris å förnödenheter och tjänstbarheter.

9 §.

Har ändring eller förflyttning vidtagits beträffande inredning eller utrustning av egendom, som upplåtits med nyttjanderätt, må ersättning lämnas för den kostnad upplåtaren därigenom fått vidkännas.

Har skada eller avsevärd försämring utan upplåtarens förvållande uppkommit å förnödenhet, som tagits i anspråk med nyttjanderätt, lämnas full ersättning därför.

10 §.

För forsling av rekvirerad förnödenhet till avlämningsplatsen samt för återforsling av förnödenhet, som efter nyttjande återställes, lämnas full ersättning i enlighet med bestämmelserna i 7 och 8 §§.

11 §.

För upprättande av taxor, varom förmäles i 8 §, samt för handläggande av övriga ärenden rörande ersättning enligt denna lag och ärenden, som äga samband med sådan ersättning, skola i den ordning nedan stadgas tillsättas dels en värderingsnämnd för hela riket (riksvärderingsnämnden), dels ock lokala värderingsnämnder, nämligen en för varje landstingsområde och en för varje stad, som ej deltager i landsting, såframt ej annorlunda nedan stadgas.

Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter. Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses av Konungen för en tid av fyra år. Av dessa skola minst en ledamot och en ställföreträdare hava utövat domarämbete. För utseende av övriga ledamöter skola kommerskollegium och lantbruksstyrelsen var för sig årligen upprätta förslag å personer med sakkunskap inom särskilda näringsområden. Av de föreslagna utser ordföranden för varje ärende, som nämnden skall handlägga, två ledamöter jämte ställföreträdare för dem, med iakttagande av att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder tillgodosedd.

Lokal värderingsnämnd skall bestå av tre ledamöter, nämligen en ledamot, tillika ordförande, vald av landstinget eller stadsfullmäktige, en ledamot, utsedd av arméfördelningschefen (chefen för Övre Norrlands trupper, militärbefälhavaren på Gotland), samt en ledamot, utsedd av Konungens befallningshavande. För varje ledamot skola utses två ställföreträdare. Såväl ledamöter som ställföreträdare utses för en tid av fyra år.

Uppstår för visst landstingsområde eller för viss stad behov av mer än en värderingsnämnd, äger Konungens befallningshavande förordna om tillsättande av ytterligare en värderingsnämnd ävensom angiva verksamhetsområde för densamma. Dylik värderingsnämnd sammansättes och utses i enlighet med vad i föregående stycke sägs, dock att, i avvaktan på landstings eller stadsfullmäktiges sammanträde till val, ordförande må förordnas av Konungens befallningshavande bland de enligt föregående stycke valda ställföreträdarna för ordföranden i där avsedd nämnd.

12 §.

Riksvärderingsnämnden verkställer prissättning i taxa rörande de förnödenheter och tjänstbarheter, för vilka sådant finnes lämpligt. Prissättningen gäller efter nämndens bestämmande för hela riket eller visst landstingsområde eller viss stad eller ort.

Riksvärderingsnämnden bestämmer tillika vilka förnödenheter och tjänstbarheter skola av de lokala värderingsnämnderna, var för sitt område, i taxa prissättas. I den mån förhållandena inom ett landstingsområde sådant påkalla, skall den lokala värderingsnämnden verkställa särskild prissättning för olika delar av området.

Taxa, som upprättats av lokal värderingsnämnd, skall underställas riksvärderingsnämndens prövning.

Över riksvärderingsnämndens beslut i fråga om prissättning i taxa må klagan ej föras.

13 §.

Ersättning, som skall utgå efter taxa, varom förmäles i 8 §, fastställes till beloppet av den myndighet, som för kronans räkning mottagit det rekvirerade eller har uppsikt över rekvisitionens fullgörande.

Ersättning, som icke skall utgå efter taxa, bestämmes av den lokala värderingsnämnden, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas.

Ersättning för kvarter, som enligt 5 § må ifrågakomma, bestämmes av riksvärderingsnämnden. Finner den lokala värderingsnämnden skälig anledning antaga, att ersättning i annat fall bör skattas till högre belopp än tjugutusen kronor, skall nämnden ofördröjligen hänskjuta frågan om ersättning till riksvärderingsnämndens omedelbara avgörande.

14 §.

Menar någon, att tillämpning av taxa, varom förmäles i 8 §, på grund av särskilda omständigheter innefattat synnerlig obillighet i fråga om honom

tillerkänd ersättning, må ändring i myndighets beslut rörande ersättningen sökas hos riksvärderingsnämnden.

Ändring i beslut, som av lokal värderingsnämnd meddelats i ersättningsfråga, må sökas hos riksvärderingsnämnden genom besvär.

Över beslut, som meddelats av riksvärderingsnämnden i ersättningsfråga, må klagan ej föras.

15 §.

Likvid för fullgjord rekvisition skall, efter fordringsbeloppets prövning och godkännande, erläggas kontant eller medelst anvisning, som är betalbar vid uppvisandet, eller ock, där så lämpligen kan ske, medelst check.

16 §.

De närmare föreskrifter, som för tillämpning av denna lag bliva erforderliga, meddelas av Konungen.

17 §.

Angående anskaffning av hästar och fordon samt uttagning av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938, från och med vilken dag lagen den 24 maj 1895 (nr 43 sid. 1) angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov upphör att gälla; skolande, där i särskild författning eller eljest förekommer hänvisning till 1895 års lag, hänvisningen i stället avse den nya lagen. De ledamöter i riksvärderingsnämnden och i lokal värderingsnämnd, som utsetts i enlighet med bestämmelserna i 1895 års lag, så ock deras ställföreträdare skola fortfarande tjänstgöra under den tid, för vilken de blivit utsedda.

Förslag
till
Lag
om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Då militär personal, utan att vara ställd på krigsfot, för ändamål, som omnämnes i § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, beordras till tjänstgöring å sådan plats, att dess förläggning icke lämpligen kan ske i de av krigsmakten vanligen använda lokaler, eller ock till sjötjänstgöring utom örlogsstation eller örlogsdepå, må Konungen, där så av särskilda skäl finnes erforderligt, förordna, att ägare och innehavare av förnödenheter, transportmedel, rum för personal, hästar och fordon ävensom materialier och annat, som är oundgängligen erforderligt för tjänstens fullgörande och icke med tillräcklig skyndsamhet kan på annat sätt anskaffas, skola vara skyldiga att på anfordran av vederbörande militära befälhavare mot full ersättning tillhandahålla vad sålunda erfordras.

Vid meddelande av sådant förordnande, som nu sagts, angives den tid, för vilken förordnandet gäller.

2 §.

Anfordran skall, där så lämpligen låter sig göra, i första hand riktas till den, som å orten driver rörelse eller eljest mot ersättning tillhandagår allmänheten med vad som är i fråga.

Anfordran skall göras skriftligen samt kvitto lämnas å vad som mottages.

3 §.

Transportmedel och rum tillhandahållas med nyttjanderätt. I övrigt skall tillhandahållande ske med äganderätt, därest ej annat vid anfordran bestämts eller får anses överenskommet.

4 §.

I de fall, då begärd ersättning icke betalas av vederbörande militära befälhavare, må ersättningsfrågan avgöras av den militära myndighet, som Konungen bestämmer. Nämnda myndighet har att utbetala vad som finnes skäligt. Erhåller sökanden icke den ersättning han begärt, må han inom tre månader efter det han erhållit del av sistnämnda myndighets beslut draga frågan om ersättning under riksvärderingsnämndens prövning. Över nämndens beslut må klagan ej föras.

5 §.

Vägrar eller försummar någon att fullgöra anfordran enligt denna lag, äger vederbörande militära befälhavare låta genom polismyndighetens försorg uttaga det begärda.

Den som gör sig skyldig till vägran eller försummelse, som nu sagts, dömes till dagsböter.

6 §.

Förseelse mot denna lag åtalas av allmän åklagare vid allmän domstol.

Böter tillfalla kronan. Saknas tillgång till böters gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

7 §.

Närmare bestämmelser för tillämpning av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

Förslag
till
Lag
om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Bestämmelserna i 2—13 §§ i denna lag skola äga tillämpning allenast när förordnande därom blivit meddelat. Sådant förordnande meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, och må gälla för viss tid eller tillsvidare.

Under tid, då riksdagen icke är samlad, äge ock Konungen giva dylikt förordnande, sedan, om ej riksdagen ändå skall sammanträda inom trettio dagar, riksdagskallelse utfärdats; dock må sålunda meddelat förordnande ej gälla längre än till dess trettio dagar förflutit från det riksdagen sammanträtt.

2 §.

Erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens behov, vilka icke kunna med tillräcklig skyndsamhet eller för skälig kostnad tillgodoses genom uppköp i allmänna marknaden eller på annat sätt, att förnödenhet, som är användbar för krigsbruk, ställes till kronans förfogande, vare ägare eller innehavare av sådan förnödenhet pliktig att, om Konungen så förordnar, mot ersättning avstå förnödenheten till kronan. Vad nu är stadgat skall ock gälla i fråga om förnödenhet, som kan användas för tillverkning, beredning eller iståndsättande av förut nämnd förnödenhet.

Utan hinder av förordnande, som nyss nämnts, må ägare eller innehavare av förnödenhet behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom och den, som av honom njuter kost eller stat.

3 §.

För behov, som angives i 2 § första stycket, äger Konungen förordna om beslag å där avsedd förnödenhet. Ägare eller innehavare av förnödenhet, som tagits i beslag, må ej förfoga däröver i vidare mån än i 2 § andra stycket stadgas.

Har ej inom trettio dagar från det beslag blev gällande ägaren eller innehavaren förpliktats avstå förnödenheten till kronan, och ingiver han till Konungens befallningshavande en till Konungen ställd ansökning om beslagets hävande, skall beslaget upphöra att gälla, där ej sådant förpliktande sker inom lika tid från utgången av nämnda trettio dagar eller från det ansökningen därefter ingavs.

4 §.

Där det för tillgodoseende av behov, som angives i 2 § första stycket, finnes erforderligt, att kronan förfogar över fabrik eller annan dylik anläggning utan att egendomen avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av anläggningen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ej mindre till kronan upplåta anläggningen eller del därav jämte tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredningen eller utrustningen.

5 §.

Där det för tillgodoseende av behov, som angives i 2 § första stycket, finnes erforderligt, att vid fabrik eller annan dylik anläggning för kronans räkning tillverkas, beredes eller iståndsättes viss förnödenhet utan att kronan i övrigt förfogar över anläggningen, vare ägare eller innehavare av anläggningen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ombesörja tillverkningen, beredningen eller iståndsättandet samt vidtaga härför erforderliga åtgärder.

Ägaren eller innehavaren må ej i vidare mån än i 2 § andra stycket stadgas förfoga över förnödenhet, som enligt vad nu sagts tillverkas vid anläggningen.

6 §.

Förordnande enligt 2, 3, 4 eller 5 § må avse alla eller blott vissa ägare eller innehavare av egendom av angivet slag. Förordnandet vare gällande mot ägare eller innehavare, när han fått del därav.

7 §.

Konungens befallningshavande äger bestämma, huru mycket ägare eller innehavare av förnödenhet i fall, som avses i 2, 3 eller 5 §, må behålla eller använda av förnödenheten. Konungens befallningshavandes beslut må icke innefatta prövning av lagligheten av åtgärd, som ägaren eller innehavaren av förnödenheten dessförinnan vidtagit.

Över Konungens befallningshavandes beslut må ägaren eller innehavaren av förnödenheten sist å tjugonde dagen från det han erhållit del av beslutet anföra besvär hos Konungen; dock skall beslutet lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär, om ej Konungen annorlunda förordnar.

8 §.

Ägare eller innehavare av förnödenhet, som skall avstås till kronan eller tagits i beslag, vare pliktig upplägga, förvara och vårda den mot ersättning för nödig kostnad.

Förnödenhet, som avstås till kronan, skall av ägaren eller innehavaren avlämnas inom tid och å ort inom länet, som bestämmas av Konungen eller av den Konungen därtill bemyndigat. Skall förnödenheten avlämnas å annan

ort än den, där förnödenheten finnes, må ägaren eller innehavaren åtnjuta ersättning för förnödenhetens forsling till orten för avlämnandet.

9 §.

Skall förnödenhet avstås till kronan, och möter ej genom ägarens eller innehavarens förvållande hinder att förnödenheten tages i besittning för kronans räkning, stånde kronan faran för att förnödenheten av våda förstöres, försämras eller minskas.

Häves beslag eller upphör det eljest att gälla utan att förnödenheten avstås till kronan, och har förnödenheten lidit skada till följd av beslaget, gälde kronan ersättning för skadan.

10 §.

Då förnödenhet i fall, som avses i 2 eller 5 §, avlämnas eller eljest tages i besittning för kronans räkning, vare kronan ägare av förnödenheten.

11 §.

Anspråk på ersättning av kronan, som föranledas av denna lag, skola med iakttagande av vad i andra stycket av denna paragraf sägs prövas enligt de grunder, om vilka förmäles i rekvisitionslagen. Angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande skall gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

Förordnar Konungen om avstående av förnödenhet, skall den ägaren eller innehavaren enligt 2 § tillkommande ersättningen för förnödenheten bestämmas efter det pris, som gällde vid tiden för förordnandets meddelande, eller, om förnödenhetens avstående föregåtts av beslag, efter det pris, som gällde, då förordnande om beslaget gavs.

12 §.

Har till kronan avstått förnödenhet, som borgenär hade såsom pant eller eljest under panträtt i handom, skall ersättningen för förnödenheten överlämnas till överexekutor i den ort, där förnödenheten avstods. Lag samma vare, där borgenären hade panträtt i förnödenheten utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att kvarhålla förnödenheten till säkerhet för fordran samt borgenären tillika, innan ersättningen guldits, yrkat utfå betalning därur hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen.

I fråga om överexekutors förfarande med ersättning, som avses i föregående stycke, gälle vad om fördelning hos utmätningsman av köpeskilling för utmätningsvis såld lös egendom är stadgat.

13 §.

Det åligger en var att vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller polismyndighet lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar förnödenhet, som avses i 2 §.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda i fråga om sitt innehav av förnödenheten, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

14 §.

Har någon med vetskap därom, att förordnande meddelats enligt 2, 3, 4 eller 5 §, olovligen förfogat över, undanstuckit, skadat eller förstört förnödenhet eller annan egendom, som förordnandet avser, eller underlåtit att fullgöra honom enligt 8 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan förnödenhet eller eljest åsidosatt vad på honom ankommer till fullgörande av förordnandet eller av föreskrifter, som meddelats med stöd av denna lag, straffes med dagsböter eller fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må dömas till straffarbete i högst två år.

Lag samma vare, där någon vid förfrågan enligt 13 § vägrat att lämna upplysning eller ock vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning, som avses i sistnämnda paragraf, sökt vilseleda om sitt innehav av förnödenhet.

15 §.

Vad som inhämtas vid undersökning eller granskning, som i 13 § andra stycket omförmäles, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

16 §.

Brott, som i 15 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böters gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

17 §.

Har förordnande om avstående av förnödenhet till kronan ännu icke blivit gällande mot ägare eller innehavare vid tid, då tillämpning av bestämmelserna i 2—13 §§ upphör, vare förordnandet utan verkan. Beslag enligt 3 § och förfogande enligt 4 eller 5 § skola ej gälla längre än till nu angivna tid. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad vid nämnda tid, skola lagens bestämmelser fortfarande äga tillämpning.

18 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, och om verkställighet av förordnande, varom stadgas i 2, 3,

4 eller 5 §, samt om användande för det avsedda behovet av vad enligt denna lag tagits i anspråk, så ock i övrigt giva de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag.

19 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 juni 1937.

Närvarande:

Statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler tillförordnade chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Levinson, fråga om ny lagstiftning på den militära rekvisitionsrättens område m. m.

Föredraganden anför:

I. Inledning.

I skrivelse den 3 januari 1934 till Kungl. Maj:t — avgiven efter samråd med cheferna för generalstaben och marinstaben — framhöll ordföranden i rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, hurusom kommissionen under sin dittillsvarande verksamhet allt starkare erfarit behovet av att vinna klarhet rörande den rättsliga grundvalen för genomförande av den krigs- eller kristidshushållning, som inom kommissionen planerades. Efter en redogörelse för de mera framträdande brister, av vilka de för närvarande gällande specialförfattningarna i ämnet måste anses lida, utmynnade skrivelsen i en framställning bland annat rörande omarbetning av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov samt om utarbetande av förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, ävensom till sådana bestämmelser i härmed sammanhängande ämnen, som kunde befinnas erforderliga.

Sedan Kungl. Maj:t den 16 februari 1934 uppdragit åt särskilt tillkallad sakkunnig att biträda rikskommissionen med utarbetande av förslag till ny eller ändrad lagstiftning på den militära rekvisitionsrättens och den av krigs- och därmed jämförliga förhållanden betingade statliga förfoganderättens område, har rikskommissionen med skrivelse den 2 november 1934 överlämnat av motiv åtföljda förslag till

1. *lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag),* avsedd att ersätta den nu gällande rekvisitionslagen av den 24 maj 1895;

2. *lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov;* samt

3. *lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).*

Över förslagen hava i anledning av remiss utlåtanden avgivits av arméförvaltningen, chefen för generalstaben, marinförvaltningen, chefen för marinstaben, chefen för flygvapnet och flygstyrelsen, de båda sistnämnda gemensamt, t. f. chefen för försvarsstaben, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i riksvärderingsnämnden, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser. Vid kommerskollegiets utlåtande har fogats särskilt yttrande från Sveriges industriförbund.

I sin skrivelse den 2 november 1934 har *rikskommissionen* framhållit, att vid utformandet av ifrågavarande lagförslag intim samverkan ägt rum med av chefen för generalstaben, chefen för marinstaben och chefen för flygvapnet utsedda sakkunniga, vilka under arbetets gång stått i förbindelse med vederbörande militära förvaltningsmyndigheter, samt vidare anfört:

En närmare prövning av de skäl, som kunna motivera rätten för staten att under krig och andra utomordentliga förhållanden tvångsvis förfoga över enskild egendom, samt de omständigheter, varunder denna rätt må kunna göras gällande, visar, att den hithörande lagstiftningen måste syfta till att tillgodose två till arten ganska skilda ändamål. Dels gäller det att utrusta de statliga organen med befogenheter att under tider av svåra ekonomiska rubbningar kunna genomföra en sådan reglering av produktion, omsättning och konsumtion, som kräves i den allmänna folkförsörjningens intresse. Dels gäller det att skapa sådana rättsliga instrument, som möjliggöra de militära behovens täckande på ändamålsenligaste sätt under krig eller vid fara för krigiska förvecklingar. — Förstnämnda ändamål bör uppnås genom en allmän förfogandelag efter mönstret av under världskriget här gällande provisoriska lagar jämte därtill anslutande specialförfattningar. Det synes icke nödvändigt, att nu åsyftade författningar äro av permanent natur, utan det torde vara tillräckligt, att de föreligga utarbetade för att, om förhållandena påkalla detsamma, framläggas till antagande och utfärdande. — Beträffande de författningar, som avse att reglera den militära behovstäckningen, ligga förhållandena däremot annorlunda till. För den på detta område erforderliga planläggningen kräves, att klarhet förefinnes redan under fredstid angående rättsgrundvalen för krigstidshushållningen, enär hela arbetet för försvarsberedskapens ordnande eljest kommer att sakna bärande underlag. Här fordras alltså en permanent lagstiftning, som i förväg klart utstakar gränserna för de i och för krigföringen behövliga tvångsförfogandena.

De tre av rikskommissionen framlagda lagförslagen hänföra sig samtliga, såsom framgår av deras rubriker, uteslutande till reglerandet av den militära behovstäckningen.

II. Förslagen i allmänhet.

a) Gällande bestämmelser.

Behovet av lagbestämmelser, som reglera de för tillgodoseende av de militära behoven under krig erforderliga tvångsförfarandena, har längesedan erkänts. Härpå syfta de i regeringsformen § 74 intagna föreskrifterna angående militära rekvisitioner. I nämnda grundlagsbud stadgas, att från den dag, då enligt beslut av Konungen i statsrådet och efter utfärdande av riksdagskallelse rikets krigsmakt eller någon del därav ställes på krigsfot för upprätthållande av rikets neutralitet eller för avvärjande av ett befarat eller börjat

angrepp, Konungen äger att i den ordning, på det sätt och på de villkor samt med den skyldighet för staten till ersättning, som bestämmas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag, låta av kommuner eller enskilda utfordra förnödenheter och tjänstbarheter, som må vara att i orten tillgå och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke på annat sätt kunna med tillräcklig skyndsamhet tillgodoses.

Med stöd härav hava utfärdats följande tre nu gällande lagar, nämligen:

1. lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (den s. k. rekvisitionslagen);

2. lagen den 9 april 1926 angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen); samt

3. lagen den 27 april 1934 om anskaffning av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (häst- och fordonsanskaffningslagen).

Rekvisitionslagen reglerar rätten för militära myndigheter att efter mobilisering tvångsvis taga i anspråk förnödenheter och tjänstbarheter av i lagen särskilt angivna slag. Den grundläggande föreskriften om tiden för rekvisitionsrättens inträde återfinnes i lagens § 1, vilket lagrum därutinnan ansluter sig till § 74 regeringsformen. Lagrummet lyder i denna del:

Sedan förordnande enligt § 74 regeringsformen meddelats om krigsmaktens ställande på krigsfot, må från den dag, som av Konungen i allmän kungörelse bestämmes, genom rekvisition av kommuner eller enskilda utfordras förnödenheter och tjänstbarheter, som må vara att i orten tillgå och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke på annat sätt kunna med tillräcklig skyndsamhet tillgodoses. Vid krigsmaktens återgång till fredsfot upphör rätt till rekvisition på grund av denna lag från den dag, som på lika sätt bestämmes och kungöres.

I samma paragraf stadgas tillika, att om endast en del av krigsmakten ställes på krigsfot, inskränkes rekvisitionsrätten till vad som erfordras för denna del. Vad enligt rekvisition utgöres skall, där ej annorlunda i lagen stadgas, av statsmedel ersättas i enlighet med lagens föreskrifter. Rätt att göra rekvisition tillkommer de militära myndigheter, som Konungen meddelar sådan rätt. — De förnödenheter och tjänstbarheter, som genom rekvisition må anskaffas eller tagas i anspråk, finnas uppräknade i § 2. Tillika föreskrives, att kommun i vissa angivna fall ansvarar för utgörande av rekvisition, därvid kommunen själv äger besluta rörande sättet och ordningen för fördelningen av det rekvirerade. Rekvisition må icke omfatta annat än vad som finnes att tillgå hos den, som skall utgöra rekvisitionen, ej heller sådant som är oundgängligen nödvändigt för dennes behov och näring. — För åstadkommande av en såvitt möjligt jämn fördelning vid rekvisitionernas utgörande indelas riket, på sätt som av Konungen bestämmes, i rekvisitionsområden, varvid hänsyn tages ej mindre till de särskilda landsdelarnas tillgångar än ock till rikets administrativa indelning (§ 3). — Vidare finnas i lagen bestämmelser, huruvida ersättning skall utgå och i så fall på vilket sätt ersättningens belopp skall bestämmas. Vissa förnödenheter, såsom kvarter, stallrum och plats under tak för materiel, lämnas under kortare tid utan betalning, i andra fall skall ersättning utgå med skäligt belopp (§ 5 mom. 3). Då tomma eller obegagnade hus

och byggnader, skogs- och hagmarker samt öppna obrukade fält enligt lagen användas för militära ändamål, lämnas ingen annan ersättning än för därå bevisligen uppkommen skada (§ 8 mom. 1). — Å ersättning för varor och tjänstbarheter, som genom rekvisition tagits i anspråk, skola, i den mån ersättningen lämpligen kan på förhand fastställas, upprättas taxor (§ 9). Pris å arbete och varor, som upptagas i taxorna, skall däri bestämmas till fulla värdet vid tiden för taxornas upprättande. Där taxorna icke upptaga pris å vad som genom rekvisition utgöres, skall i de flesta fall ersättning utgå efter fulla värdet vid tiden för rekvisitionens utgörande.

Tillika innehåller lagen föreskrifter angående de organ, som skola upprätta taxor och i övrigt bestämma ersättning för fullgjord rekvisition. Sålunda stadgas, att för nämnda ändamål skola tillsättas dels lokala värderingsnämnder, en för varje landstingsområde och en för varje stad, som ej deltager i landsting, dels ock en värderingsnämnd för hela riket (riksvärderingsnämnd), med åliggande för nämnderna att även handlägga sådana övriga ärenden, som äga sammanhang med ersättning för utgjorda rekvisitioner eller för därunder uppkommen skada (§ 10). — Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter. Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses för fyra kalenderår av Konungen. Övriga två ledamöter jämte ställföreträdare för dem utses för varje särskilt ärende, på därom av ordföranden framställd begäran, av kommerskollegium eller lantbruksstyrelsen med iakttagande därav att den sakkunskap, som för ärendet må erfordras, varder företrädd. — Lokal värderingsnämnd skall bestå av tre ledamöter, nämligen en ledamot, tillika ordförande, vald av landsting eller stadsfullmäktige, en intendenturofficer eller annan person, utsedd av arméfördelningschefen (militärbefälhavaren), samt en civil tjänsteman eller annan person, utsedd av Konungens befallningshavande. För en var av de utsedda skola väljas två ställföreträdare. Såväl ledamöter som ställföreträdare utses för en tid av fyra kalenderår.

Häst- och fordonsanskaffningslagen samt *fartygsuttagningslagen* medgiva rätt att — likaledes efter mobilisering — taga i anspråk de hästar, fordon och fartyg, som erfordras för krigsmaktens mobiliseringsbehov, samt reglera tillika systemet för de under fredstid behövliga förberedelserna för nämnda behovs tillgodoseende.

b) I gällande bestämmelser påtalade brister.

Rikskommissionen har framhållit, att nyssnämnda nu gällande lagar vore otillräckliga som grundval för den förnödenhetsanskaffning, som ett krig under moderna förhållanden påfordrar, samt i anslutning härtill vidare anfört:

Det står sålunda utom allt tvivel, att det för mobiliseringens verkställande och för underhållstjänstens rationella ordnande är oundgängligt, att staten redan före mobilisering kan i viss utsträckning försäkra sig om förnödenheter, som erfordras för krigsbehov samt ävenledes taga i anspråk vissa tjänstbarheter. Till stor del är detta en följd av de förändringar, som krigföringen under senare tid undergått, och beror till icke ringa grad på flygvapnets utveckling, varigenom man måste räkna med möjligheten av fientliga företag redan innan beslut om mobilisering fattats. Kraven på ett snabbt genom-

förande av mobiliseringen ha därigenom vuxit i styrka. Truppernas och fartygens förseende med utrustning m. m. måste därför kunna ske på ett sådant sätt, att dithörande åtgärder icke verka fördröjande på mobiliseringens genomförande. — Till detta kommer, att systemet för utrustnings- och första ersättningsbehovens fyllande är sådant, att ganska omfattande upphandlingar måste äga rum omedelbart före eller i samband med mobilisering. Detta gäller mer eller mindre för alla försvarsgrenarna och äger tillämpning beträffande såväl materiel av olika slag som drivmedel och förplägnadsvaror m. m. Vad angår materielanskaffningen är denna för övrigt till väsentlig del ordnad på sådant sätt, att densamma erfordrar fabriksmässig tillverkning, vilken merendels torde förutsätta en tidskrävande omläggning från freds- till krigstillverkning vid berörda industriföretag. Tillämpningen av ett sådant system för materielanskaffningen, att i fred viss materiel finnes i endast begränsad utsträckning men att förberedelser äro vidtagna för snabb tillverkning i mån av behov, har av flera orsaker mer och mer blivit en nödvändighet och medför otvivelaktigt stora fördelar ur såväl militär som ekonomisk synpunkt, förutsatt likväl att säkerheten för materielbehovens fyllande inom rimlig tid icke eftersättes. Fullgod säkerhet härutinnan kan emellertid svårligen erhållas utan stöd av en lag, som möjliggör de i och för krigstillverkningens igångsättande behövliga förfogandena över varor och anläggningar o. s. v. Förefintligheten av en sådan lag skulle skapa en nu saknad fast grundval för planläggningsarbetet över huvud på den materiella försvarsberedskapens område i fredstid. Särskild betydelse har detta med avseende på uppgörandet av krigsleveranskontrakt, i det att därigenom väsentligt större trygghet skapas för leveranskontraktens behöriga fullgörande. Men även eljest ställes hela det militära anskaffningsväsendet på en säker bas först om det därvid kan räknas med möjlighet att för krigsbehovens fyllande under alla förhållanden utnyttja inom landet tillgängliga varuförråd och hindra dessas skingrande. Ett beslagtagande på ett tidigt stadium av sådana tillgångar, varå brist kan förväntas uppstå, är för övrigt en angelägenhet, som har vittgående betydelse även för genomförandet av en planmässig hushållning i folkförsörjningens och näringslivets intresse. — Naturligtvis bör man utgå ifrån att de betydande upphandlingar och kontraktsuppgörelser, som, enligt vad ovan framhållits, måste äga rum i samband med mobilisering, komma att, så långt görligt är, ske genom frivilliga avtal. Men det är ett viktigt allmänt intresse, att maktmedel stå till statens förfogande för framtvingande av avtal, då svårigheter möta att nå fram på frivillighetens väg, ävensom för motverkande av att de forcerade statliga uppköpen utnyttjas till att driva priserna oskäligt i höjden, till skada både för statsfinanserna och för den allmänna hushållningen.

c) Lagförslagens huvudgrunder.

I fråga om förslaget till *rekvisitionslag* har rikskommissionen anfört:

En rekvisitionslag av i huvudsak samma innebörd och omfattning som den nuvarande bör alltjämt finnas. Den gällande lagen i ämnet är dock i behov av en grundlig omarbetning, huvudsakligen i formellt hänseende. Härvid är att märka, att de i lagen angivna allmänna betingelserna för tillämpning av militära rekvisitioner äro grundade på § 74 regeringsformen och sålunda fortfarande måste iakttagas, såframt ingen ändring av nämnda grundlagsparagraf vidtages, något som kommissionen icke ansett sig böra sätta ifråga. Följaktligen skulle det villkoret kvarstå, att tillämpning av rekvisitioner i egentlig mening ej kan ske annat än i samband med och efter mobilisering.

Vidare har rikskommissionen uttalat, att genom en särskild *lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigs-*

maktens behov borde skapas möjlighet att i förekommande fall tvångsvis ordna inkvartering och förplägnad ävensom tillhandahållande av andra erforderliga förnödenheter för militär personal, vilken för ändamål, som angives i § 28 mom. 1 och 2 eller § 36 mom. 1 värnpliktslagen den 12 juni 1925[1], men utan att vara ställd på krigsfot beordras till viss tjänstgöring. Härom har rikskommissionen anfört, bland annat:

Enligt § 28 mom. 1 värnpliktslagen kan beväringens första uppbåd inkallas till tjänstgöring, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver. I § 28 mom. 2 och § 36 mom. 1 samma lag angivas förutsättningarna för att beväringens andra uppbåd och landstormen skola kunna inkallas till tjänstgöring. Inkallelse till tjänstgöring enligt nämnda lagrum kan emellertid ske utan att den inkallade personalen försättes på krigsfot, d. v. s. mobiliseras. I sådant fall kan alltså rekvisitionslagen på grund av bestämmelsen i § 74 regeringsformen icke tillgripas för tillgodoseende av denna personals omedelbara behov, utan man är hänvisad att sörja därför genom köp eller andra frivilliga avtal. För den händelse personalen för utbildning eller annat ändamål ligger sammandragen i kasernerna, synes detta icke behöva föranleda någon olägenhet. Annat blir förhållandet, om personalen, såsom skedde år 1914, sändes utanför förläggningarna för bevakningsändamål och dylikt. Stora svårigheter kunna då uppstå att på frivillighetens väg ordna med kvarter och andra behovs fyllande. Från militär sida har också starkt framhållits nödvändigheten av lagbestämmelser, som giva möjlighet att under sådana förhållanden tvångsvis anskaffa vad som är erforderligt för tjänstens fullgörande. — — — Bestämmelser härom synas kunna avfattas i nära anslutning till lagen den 17 juni 1932 om skyldighet i vissa fall att tillhandahålla förnödenheter m. m. för ordningsmaktens behov, vilken lag stadgar förpliktelse för vederbörande att, då polisstyrka sammandrages eller militär personal tages i anspråk för ordningens upprätthållande, efter förordnande av länsstyrelse, mot full ersättning tillhandahålla utrymmen och förnödenheter, som erfordras för polisverksamhetens uppehållande och icke med tillräcklig skyndsamhet kunna på annat sätt anskaffas. Rörande den här omförmälda skyldigheten anförde de inom socialdepartementet tillkallade utredningsmän, vilka utarbetat det till grund för ifrågavarande lag liggande förslaget: »En lagstiftning av förevarande art är tydligen att jämföra med expropriationslagstiftningen; i båda fallen anses ett allmänt intresse vara så starkt, att de enskilda göras skyldiga att till förmån för detta — mot full ersättning — avstå sin personliga egendom. Den rekvisitionslagstiftning, som hos oss träder i tillämpning vid krigstid, ligger principiellt på ett annat plan, bland annat på den grund att rekvisition icke i alla fall förutsätter att full ersättning lämnas och således i viss mån innebär en slags beskattning av de enskilda.» (Kungl. prop. 1932 nr 179, sid. 5.) Några betänkligheter synas enligt rikskommissionens förmenande icke kunna anföras mot att den rätt att tvångsvis taga i anspråk oundgängliga förnödenheter, vilken genom förutnämnda lag stadgats för polismanskap och militär personal, som sammandrages för ordningens upprätthållande, utsträckes att även gälla militär personal, som beordrats till tjänstgöring för rikets försvar.

Slutligen har rikskommissionen funnit det behövligt, att en *militär förfogandelag* redan i fredstid antages, vilken utstakar gränserna för det med hänsyn till de allmänna krigsanskaffningsplanerna behövliga, mera omfattande

[1] § 28 mom. 1 och 2 i 1925 års värnpliktslag motsvaras av § 28 mom. 1 i 1936 års värnpliktslag; § 36 mom. 1 i 1925 års lag motsvaras av § 36 mom. 2 i 1936 års lag.

ianspråktagandet av förnödenheter, som erfordras för krigföringen eller krigsmaterieltillverkningen. I händelse en sådan lag antoges, borde enligt rikskommissionens förmenande efter mobilisering rekvisitionsrättens användning kunna i hög grad inskränkas samt väsentligen begränsas till täckande av tillfälliga och mycket trängande behov, vid vilka stor skyndsamhet vore av nöden. Rekvisitioner syntes då i huvudsak endast behöva ifrågakomma inom den egentliga krigsskådeplatsen, blott undantagsvis inom hemorten eller inom etappområde.

I fråga om sistnämnda lagförslag har rikskommissionen ytterligare anfört:

Den militära förfogandelagen synes i stort sett kunna konstrueras efter mönstret av de under kriget härstädes gällande lagarna angående förfogande över viss egendom, särskilt den sista av dem, nämligen 1918 års förfoganderättslag. Liksom enligt dessa lagar var fallet, bör även enligt den här föreslagna militära förfogandelagen rätten att förordna om tvångsköp förbehållas Kungl. Maj:t. Någon motsvarighet till den befogenhet, som rekvisitionslagen ger Kungl. Maj:t att uppdraga rätten till tvångsanskaffning åt ett stort antal militära myndigheter, bör sålunda ej finnas, då det gäller varuexpropriationer med stöd av förfogandelag. Häri ligger enligt rikskommissionens förmenande den huvudsakliga garantien mot sådana överdrifter och missbruk i tillämpningen, som användandet av rekvisitionsformen för de här avsedda mera omfattande förfogandena måhända skulle kunna befaras medföra. — Den militära förfogandelagen synes böra av Kungl. Maj:t kunna bringas i tillämpning, när helst behov därav förefinnes, d. v. s. då Kungl. Maj:t finner sådan åtgärd påkallad med hänsyn till rikets försvar eller säkerhet. Dock torde riksdagskallelse samtidigt böra utgå, därest riksdagen ej ändå skall sammanträda inom trettio dagar. Förordnandets giltighet bör begränsas till trettio dagar efter det riksdagen sammanträtt. — Som nämnt synes den här åsyftade förfoganderättens juridiska utformning samt det tekniska förfarandet vid dess tillämpning kunna ordnas efter mönster närmast av 1918 års förfoganderättslag, men till sin omfattning bör densamma givetvis begränsas till det som med hänsyn till dess militära syfte befinnes erforderligt. En verkställd undersökning har givit vid handen, att det ur beredskapssynpunkt kräves möjlighet *dels* att för kronans räkning med äganderätt övertaga förnödenheter, som äro för krigsbruk direkt användbara eller som kunna användas för tillverkning, beredning eller iståndsättande av sådana, *dels* att lägga beslag å förnödenheter till förhindrande av deras skingring och till förberedande av framtida ianspråktagande, *dels* att åtminstone undantagsvis med nyttjanderätt förfoga över fabrik eller annan dylik anläggning, *dels* slutligen att ålägga innehavaren av dylik anläggning leveransplikt eller annan prestationsskyldighet. — Beträffande ersättningens bestämmande böra samma grunder tillämpas, som gälla i fråga om rekvisitioner. För alla slag av förfoganden skall dock givas ersättning. Förfarandet ifråga om värdering och likvid m. m. bör likaledes ansluta sig till gällande bestämmelser i rekvisitionslagen och stödja på den redan i fred förefintliga organisationen med riksvärderingsnämnd och lokala värderingsnämnder.

De under världskriget gällande förfoganderättslagarna voro såsom bekant samtliga av provisorisk karaktär, i det att de antogos för ett år i sänder. Vid flera tillfällen var emellertid ifrågasatt att göra lagstiftningen å området permanent. Sålunda innefattade det förslag till förfoganderättslag, som av Kungl. Maj:t framlades i proposition nr 88 till 1917 års riksdag, bestämmelse, att den föreslagna lagen skulle bliva av permanent karaktär, men att densamma

skulle äga tillämpning allenast när förordnande därom blivit meddelat. Förslaget i denna del godkändes emellertid icke av riksdagen.

Rikskommissionen har framhållit, att när förslag nu framlades till en permanent lag av delvis likartad karaktär med de förut nämnda förfoganderättslagarna, detta berodde därpå, att lagen endast såsom permanent kunde få den betydelse för försvarsberedskapens ordnande i fredstid, som därmed avsetts. Tillika har kommissionen framhållit, att man måste räkna med att en på här föreslaget sätt begränsad militär förfogandelag icke kunde utnyttjas för genomförande av på långt när lika omfattande statliga ingripanden som fallet vore med en allmän sådan lag efter mönstret av kristidens förfogandelagar.

Slutligen har rikskommissionen, såsom redan nämnts, förutsatt, att under ett krig eller ett kristillstånd, som medför kännbara svårigheter i varutillförseln, en mera vidsträckt förfogandelag borde antagas, vilken kunde tjäna till grund för allmänna varuregleringar, då sådana funnes behövliga för folkhushållningen. En dylik lag borde — förutom att den måste hava ett mera omfattande tillämpningsområde — bland annat i fråga om grunderna för värderingen av ianspråktagna förnödenheter och tjänstbarheter samt värderingsorganisationen givas ett något annat innehåll än den militära förfogandelagen. Sedan en lag av nyssnämnda mera omfattande innebörd trätt i kraft, borde givetvis den mera begränsade militära förfogandelagen upphöra att äga tillämpning.

III. Yttranden över förslagen i allmänhet.

De hörda myndigheterna — med undantag av kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och ledamöterna i riksvärderingsnämnden, vilka allenast yttrat sig över vissa delar av förslagen — hava samtliga förklarat sig icke hava något att erinra mot lagförslagen i huvudsak.

Här torde allenast böra anmärkas, att *Sveriges industriförbund* i sitt yttrande framhållit, att synnerligen vittgående ingrepp i den industriella ägande- och besittningsrätten vore ämnade att kunna komma till stånd jämlikt de föreslagna lagarna, men att det enligt förbundets förmenande låge i öppen dag att någon som helst principiell erinran häremot icke kunde vara att rikta från industriens sida. Påtagligen borde dock garantier finnas för att åt ingreppen ej gåves större omfattning än som nödvändigtvis krävdes.

Departementschefen.

De nu gällande lagar, varigenom krigsmaktens behov av förnödenheter och tjänstbarheter tvångsvis kunna utkrävas, äro såsom förut påpekats rekvisitionslagen den 24 maj 1895, fartygsuttagningslagen den 9 april 1926 och häst- och fordonsanskaffningslagen den 27 april 1934. Samtliga dessa lagar hava utfärdats med stöd av § 74 regeringsformen och karakteriseras följaktligen därav, att de genom dem reglerade tvångsförfarandena kunna äga rum först efter det krigsmakten ställts på krigsfot, d. v. s. mobiliserats.

I vad avser krigsmaktens förseende med mobiliseringsbehovet av hästar, fordon och fartyg, som regleras genom de två sistnämnda lagarna, synes

någon olägenhet därigenom icke vara att befara. Däremot synes stå klart, att rekvisitionslagen icke kan, utan kompletterande lagbestämmelser, utgöra tillräcklig rättslig grundval för de övriga tvångsförfoganden, som med hänsyn till nutida förhållanden kunna påfordras. Såsom rikskommissionen anfört synes det oundgängligen nödvändigt, att redan före mobilisering vissa förnödenheter och tjänstbarheter, som av en eller annan anledning icke kunna anskaffas på frivillighetens väg, kunna för krigsmaktens räkning tvångsvis utkrävas. Jag erinrar i detta sammanhang om värnpliktslagens bestämmelser, enligt vilka värnpliktiga utan mobilisering kunna inkallas till tjänstgöring, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver. Det inkallade manskapet kan för bevakningsändamål eller dylikt sändas utanför de vanliga förläggningsorterna, och det kräves då självfallet i lika hög grad som vid mobilisering möjlighet att vid behov tvångsvis kunna anskaffa kvarter och annat, som erfordras för tjänstens fullgörande. Härtill kommer, att det för utrustnings- och första ersättningsbehovens fyllande är nödvändigt, att omfattande upphandlingar äga rum omedelbart före eller i samband med mobilisering. Även om dessa upphandlingar, i den mån de måste ske före mobilisering, måhända kunna ordnas genom frivilliga köp eller avtal, vilket det nuvarande systemet förutsätter, måste det dock framstå såsom nödvändigt att i fall av behov hava tillgång till en lag, varigenom upphandlingarna kunna tvångsvis genomföras. Endast därigenom lärer tillräckligt stark garanti kunna skapas för att en mobilisering skall kunna planmässigt genomföras. Med hänsyn till de erfarenheter, som vunnos under världskriget, och icke minst med tanke på flygvapnets utveckling under senare år måste det vidare anses såsom en allvarlig brist i nu gällande bestämmelser, att möjlighet saknas att redan på ett tidigt stadium kunna beslagtaga sådana för försvarsändamål viktiga tillgångar, varpå brist kan förväntas uppstå, såsom brännoljor, bensin och dylikt.

Vad sålunda anförts synes ådagalägga, att en komplettering av gällande lagbestämmelser i förevarande hänseenden är av behovet påkallad. De förslag, som av rikskommissionen i sådant syfte framlagts, hava icke mött någon erinran i huvudsak från de hörda myndigheternas sida. Förslagens huvudprinciper synas vara väl ägnade att ligga till grund för en lagstiftning i ärendet. Sålunda torde, på sätt rikskommissionen funnit, den nu gällande rekvisitionslagen allenast böra undergå en i huvudsak formell omarbetning. Den däri medgivna rekvisitionsrätten lärer alltjämt böra få tillgripas först efter det krigsmakten eller någon del därav ställts på krigsfot. Den föreslagna lagen om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov måste anses utgöra ett nödvändigt komplement till rekvisitionslagen. Då enligt förslaget full ersättning alltid skall lämnas för vad som enligt lagen kan utkrävas, synas några mera vägande betänkligheter mot förslaget i princip knappast kunna anföras. Detsamma lärer få anses gälla även i fråga om den föreslagna militära förfogandelagen. Även bortsett från att en sådan lag till skillnad från rekvisitionslagen kan träda i tillämpning redan före en mobilisering, torde det ur flera synpunkter vara lämpligast, att de omfattande upphandlingar, som erfordras för de stora för-

utsebara behoven, ske centralt genom beslut av Kungl. Maj:t och icke genom ett större antal sidoordnade militära myndigheter, vilka icke alltid kunna hava den överblick över varumarknaden, som kräves i en sådan situation. Det måste även för civilbefolkningen anses såsom en fördel, att behovet av rekvisitioner genom militära myndigheter inskränkes icke bara till omfattningen utan även till vissa begränsade områden, vilket otvivelaktigt kommer att bliva fallet, därest en militär förfogandelag finnes tillgänglig. På grund härav torde de betänkligheter, som man eljest måhända kunde hysa mot att antaga en permanent militär förfogandelag, böra vika. Härvidlag bör ock bemärkas, att de två sistnämnda lagarnas bestämmelser icke skola träda i tillämpning annat än efter Kungl. Maj:ts förordnande, vilket endast skall kunna givas under särskilda i lagarna angivna betingelser. Förslag till en lagstiftning i huvudsaklig anslutning till rikskommissionens förslag torde alltså böra föreläggas riksdagen.

Rikskommissionens lagförslag hava överarbetats inom försvarsdepartementet; och torde jag nu få lämna en kortfattad redogörelse för de sålunda överarbetade förslagen. I den mån annat icke utsäges överensstämma dessa förslags olika paragrafer i sak med rikskommissionens förslag.

IV. Förslaget till rekvisitionslag.

Förslaget till rekvisitionslag upptager i huvudsak samtliga bestämmelser i den nu gällande rekvisitionslagen, dock med undantag för den i § 3 i den nu gällande lagen upptagna bestämmelsen, att riket för åstadkommande av en såvitt möjligt jämn fördelning vid rekvisitionernas utgörande skall, på sätt av Konungen bestämmes, indelas i rekvisitionsområden, vilken indelning skall, då rekvisitionernas beskaffenhet sådant medgiver, läggas till grund för deras utgörande.

Det torde vara uppenbart, att ett iakttagande av indelningen i rekvisitionsområden vid rekvisitionernas utgörande i många fall skulle stöta på stora hinder. I fråga om vissa slag av förnödenheter och även tjänstbarheter torde indelningen av lättförklarlig anledning ytterst sällan kunna iakttagas. Detta lärer exempelvis vara fallet vid rekvisition av kvarter och i samband därmed stående förnödenheter och tjänstbarheter. Platserna för truppernas förläggning måste ju väljas med hänsyn främst till militära krav, vilka icke kunna bindas av indelningen i rekvisitionsområden. Jämväl de övriga rekvisitioner, som erfordras för truppernas direkta behov, torde av praktiska skäl komma att utfordras inom de närmast förläggningarna belägna landsdelarna och tämligen oberoende av indelningen i rekvisitionsområden.

Indelningen i rekvisitionsområden lärer främst hava tillkommit med hänsyn till de stora rekvisitioner, som, enligt vad som förutsattes vid rekvisitionslagens tillkomst, skulle bliva erforderliga för försörjning av krigsmakten i dess helhet med livsmedel och därmed jämförliga rekvisitionsföremål.

Såsom redan framhållits är emellertid den föreslagna militära förfogandelagen avsedd att komma till användning vid nämnda större upphandlingar.

I och med att en sådan lag finnes, torde rekvisitionsförfarande knappast behöva tillgripas för fyllande av nu ifrågavarande behov. Bestämmelser av den innebörd som de i § 3 gällande lag innefattade torde sålunda icke böra inflyta i förslaget till ny rekvisitionslag.

Jag övergår nu till att lämna en kortare motivering för förslagets särskilda paragrafer, i den mån desamma innefatta sakliga ändringar i gällande rekvisitionslag eller de avgivna utlåtandena därtill föranleda.

2 §.

Rikskommissionen har beträffande dessa bestämmelser anfört:

Denna paragraf i förslaget upptager i huvudsak bestämmelser av samma innebörd som de, vilka förekomma i § 2 rekvisitionslagen.

Nämnda lagrum innehåller i de två första momenten en uppräkning av förnödenheter och tjänstbarheter, som genom rekvisition må utfordras. Enligt mom. 1 må genom rekvisition »anskaffas eller tagas i anspråk» huvudsakligen viss lösegendom samt tjänstbarheter. I mom. 2 stadgas, att genom rekvisition må »tagas i anspråk» bland annat viss fast egendom jämte tillhörande utrustning, förråd, materialier m. m. Enligt mom. 3 ansvarar vederbörande kommun för utgörande av rekvisition, som avses i mom. 1.

Uttrycket »anskaffas» synes innebära, att rekvisitionsföremålen kunna övertagas med äganderätt, medan uttrycket »tagas i anspråk» torde åsyfta, att rekvisitionsföremålen kunna utfordras allenast med nyttjanderätt. Emellertid har genom lagar åren 1915 och 1916 bland de i mom. 2 a) uppräknade föremålen, som alltså allenast få tagas i anspråk, även upptagits viss lösegendom såsom ballonger, flygmaskiner och luftskepp samt i mom. 2 b) rullande och annan materiel för järnvägar och fältbanor samt maskiner av alla slag ävensom viss materiel. Det torde vara uppenbart, att åtminstone en del av nämnda rekvisitionsföremål, framför allt förbrukningsartiklar, lämpligen böra övertagas med äganderätt. Anledningen till att dessa förnödenheter upptogos i mom. 2 synes hava varit, att kommun därigenom icke gjordes ansvarig för deras utgörande i det särskilda fallet.

Vid uppgörande av förslag till nu ifrågavarande paragraf har det synts lämpligast att sammanföra uppräkningen av rekvisitionsföremål i *ett* stycke utan att där närmare angiva vare sig vilka förnödenheter, som må övertagas med äganderätt och vilka, som må tagas i anspråk allenast med nyttjanderätt, eller huruvida kommun skall vara ansvarig för deras utgörande. De bestämmelser i nämnda hänseenden, som äro erforderliga, hava ansetts böra upptagas särskilt för sig.

I enlighet med dessa synpunkter har uppräkningen av rekvisitionsföremål i 2 § i förslaget sammanförts i ett första stycke, däri tillika stadgas, att angivna förnödenheter och tjänstbarheter må genom rekvisition anskaffas eller tagas i anspråk. Samtidigt har försök gjorts att genom en mera systematisk ordningsföljd i fråga om de uppräknade rekvisitionsföremålen göra paragrafen mera överskådlig.

Vad angår de olika uppräknade rekvisitionsföremålen i förslaget må följande anföras: I första stycket under 2. har i enlighet med från militärt håll framställda önskemål upptagits »byggnad eller del därav jämte erforderlig inredning att användas till expeditions-, sjukvårds- eller förrådslokal, verkstad eller annat dylikt». Bestämmelsen saknar direkt motsvarighet i rekvisitionslagen. Dock omfattar den bland annat de i § 2 mom. 2 a) gällande lag omnämnda »lokaler, jämte befintlig inredning, att användas — — — till uppställande av kreatur eller till upplag, verkstad eller industriellt bruk». Bostad

för personal, som jämväl omnämnes i sistnämnda lagrum, torde kunna rekvireras såsom kvarter. — Under 5. hava sammanförts de rekvisitionsföremål, som angivas i § 2 mom. 1 g) och h) rekvisitionslagen samt en del av dem, som omnämnas i samma mom. l). Därjämte har på framställning från militärt håll tillagts »så ock andra för krigsmakten erforderliga förbrukningsartiklar». — Under 7. har — utom vägvisare, budbärare och arbetsmanskap, som finnas angivna i § 2 mom. 1 e) rekvisitionslagen — även upptagits »personal för vård av sjuka och sårade människor och djur». Enligt gällande lag kan sådan personal tagas i anspråk i den form, att rekvisition må avse »vård hos befolkningen för sjuka och sårade människor och kreatur» (§ 2 mom. 2 k)). — Under 8., som motsvarar § 2 mom. 1 d) rekvisitionslagen, har såsom rekvisitionsföremål även angivits »lastdjur», »hundar», »brevduvor» och »motorredskap», varjämte uppräkningen avslutats med orden »andra dylika fortskaffningsmedel». — Enligt § 2 mom. 2 a) rekvisitionslagen må tagas i anspråk bland annat ballonger, flygmaskiner och luftskepp. I förslaget har motsvarande bestämmelse, som återfinnes under 10., fått det innehåll, att rekvisition må avse »luftfartyg av alla slag». — Vidare har i förslaget under 11. bland rekvisitionsföremålen upptagits »bärgnings- och dykerimateriel med erforderlig personal». Motsvarande bestämmelse saknas i gällande lag. — De i § 2 mom. 2 a) rekvisitionslagen upptagna rekvisitionsföremålen hava i förslaget uppdelats å två punkter, 12. och 13., varjämte i uppräkningen av rekvisitionsföremålen tillagts, i 12. »flygplatser» och i 13. »radioanläggningar», »skeppsvarv». Punkt 14. är avsedd att ersätta § 2 mom. 2 b) i gällande lag men har givits en mera omfattande formulering.

I andra stycket i förevarande paragraf hava intagits förut omnämnda bestämmelser om vilka förnödenheter, som må tagas i anspråk allenast med nyttjanderätt. De äro enligt förslaget byggnader och anläggningar, som avses i första stycket under 1., 2., 12. och 13., samt markområden, som avses i samma stycke under 3. Med anläggningar bör förstås samtliga de i 12. och 13. omnämnda fasta rekvisitionsföremålen såsom järnvägar etc. Övriga förnödenheter övertagas med äganderätt, därest ej annat bestämts vid rekvisitionen eller får anses överenskommet.

Slutligen har såsom ett tredje stycke i denna paragraf upptagits bestämmelse av det innehåll, som angives i § 2 mom. 4 gällande lag.

Här må tillika anmärkas, att föreskrift om kommuns ansvarighet i förslaget upptages i 4 § andra stycket.

Industriförbundet har i sitt utlåtande påpekat, att enligt denna paragraf möjlighet förelåge att taga i anspråk nyttjanderätt till industriella anläggningar, samt framhållit, att sedan en militär förfogandelag antagits, det torde kunna ifrågasättas om rekvisitionslagen behövde inrymma bestämmelser om ingrepp av så vittgående karaktär. I vart fall borde beslut om förfoganden av här förevarande art liksom enligt militära förfogandelagen läggas i Konungens hand och icke såsom enligt förslaget i militär myndighets.

Departementschefen. Kommissionsförslagets stadgande, att genom rekvisition må tagas i anspråk industriell anläggning, innebär icke någon nyhet. Motsvarande bestämmelse återfinnes, såsom rikskommissionen anmärkt, i gällande rekvisitionslag. Även om en militär förfogandelag kan förväntas göra behovet av en sådan bestämmelse i den nya rekvisitionslagen mindre trängande, synes det dock icke tillrådligt att slopa densamma. Framför allt å krigsskådeplats och inom etappområde torde det vara nödvändigt att lämna militära myndigheter möjlighet att

genom rekvisition taga i anspråk sådana anläggningar för reparationer och dylikt. Departementsförslaget ansluter sig därför till kommissionsförslaget i denna del.

3 §.

Bestämmelserna i första stycket av denna paragraf motsvara de i § 5 mom. 2 rekvisitionslagen förekommande. Dock har sista punkten i nämnda stycke givits ett såtillvida skärpt innehåll, att bland de utrymmen, vilka icke behöva upplåtas till kvarter, upptagits »de stallrum, som oundgängligen erfordras för egna djur.» Ordet »oundgängligen» är tillagt på förslag av rikskommissionen.

Enligt andra stycket i denna paragraf skall Konungen meddela närmare föreskrifter i fråga om kvarter, som lämnas efter rekvisition. Denna bestämmelse är avsedd att ersätta § 5 mom. 5 rekvisitionslagen, där bland annat stadgas, att i fråga om kvarter gällande inkvarteringsordningar och författningar om truppers och persedlars fortskaffande skola lända till efterrättelse. Inkvarteringsordningarna äro av den 22 februari 1841 och den 28 februari 1856. I övrigt åsyftas Kungl. Maj:ts förordning den 6 september 1842 om truppers och persedlars fortskaffande. — Då bestämmelserna i dessa författningar till en del äro föråldrade, har det synts mera lämpligt, att Konungen i verkställighetsförordning meddelar föreskrifter, som reglera ifrågavarande förhållanden.

Tredje stycket i denna paragraf motsvarar § 5 mom. 4 gällande lag.

Enligt fjärde stycket är ägare eller innehavare av byggnad, fordon, fartyg, luftfartyg eller anläggning, som angives i 2 § första stycket under 1., 2., 8.—10., 12. och 13., skyldig att i den mån så påfordras tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av dess inredning eller utrustning. — Bestämmelser av motsvarande innebörd återfinnas i rekvisitionslagen dels i § 2 mom. 2, enligt vilket sådan skyldighet åligger innehavaren av rekvirerad anläggning, verkstad eller lokal, dels ock i § 7 mom. 1, enligt vilket ägare av enskild järnväg, som genom rekvisition tages i anspråk, är pliktig att å järnvägens vagnar anordna nödig inredning för fortskaffning av trupper och krigsförnödenheter. — Samma skäl, som varit avgörande för införande av bestämmelserna i sistnämnda båda lagrum, synas emellertid tala för att bestämmelserna göras tillämpliga även å övriga i nu ifrågavarande stycke angivna rekvisitionsföremål.

Slutligen må i detta sammanhang anmärkas, att föreskrift, motsvarande den i § 5 mom. 1 gällande lag, såsom obehövlig icke intagits i förslaget.

4 §.

Enligt första stycket i denna paragraf skall rekvisition ställas till Konungens befallningshavande, landsfiskal, magistrat eller kommunal myndighet eller ock, där så finnes lämpligt, omedelbart till den, som har att fullgöra rekvisitionen. Motsvarande bestämmelse återfinnes i § 4 mom. 1 och 2 rekvisitionslagen.

I andra stycket av paragrafen har intagits bestämmelse, att kommun i vissa fall, då rekvisition icke ställts omedelbart till den, som har att fullgöra rekvisitionen, ansvarar för rekvisitionens utgörande och därvid äger själv besluta

rörande sättet och ordningen för fördelningen av det rekvirerade. Bestämmelsen motsvarar i avseende å innehållet § 2 mom. 3 rekvisitionslagen.

Länsstyrelsen i Stockholms län har anfört, att den praktiska tillämpningen av dessa föreskrifter knappast torde leda till avsett resultat, samt har härom vidare yttrat:

Endast därest rekvisitionen avser av kommunen redan förut disponerad egendom eller personal, lärer kommunen kunna utan vidare tillhandahålla det rekvirerade, men av andra disponerade förnödenheter och tjänstbarheter lärer kommunen icke kunna vid rekvisition tillhandahålla, utan att antingen vederbörande frivilligt medverkar vid rekvisitionens fullgörande eller — vid tredska — polismyndigheten anlitas. Det synes under sådana förhållanden få ifrågasättas, huruvida de föreslagna bestämmelserna angående kommuns medverkan vid rekvisitions fullgörande äro lämpliga. — — — I de fall, då rekvisition lämpligen icke kan ställas direkt till den, som har att fullgöra densamma, synes mest praktiskt att utan anlitande av kommunen som mellanhand ställa rekvisitionen till vederbörande polismyndighet, utan vilkens medverkan rekvisitioner ju ej kunna fullgöras vid fall av tredska. Verkställighet genom polismyndighet torde för övrigt med hänsyn till nämnda myndighets vana vid exekutionsförfarande och kännedom om ansvarighet härvid vara att föredraga.

Departementschefen.

Vid vissa fall av tredska torde det bliva nödvändigt att anlita polismyndighet för att framtvinga ett fullgörande av rekvisition, något som även förutsatts, då i 4 § tredje stycket av förslaget intagits bestämmelse, som giver bland andra polismyndighet möjlighet till sådant ingripande. Att såsom en länsstyrelse föreslagit föreskriva, att rekvisition, som icke lämpligen kan ställas direkt till den som har att fullgöra densamma, skall med förbigående av kommunen som mellanhand ställas direkt till polismyndighet, synes mig dock icke lämpligt, även om det ur synpunkten av ett snabbt exekverande i vissa fall kunde vara praktiskt. Det ligger i sakens natur, att ett uttagande av rekvisitioner ofta förorsaka irritation, framför allt då någon ersättning icke lämnas. Onödiga friktioner synas lättare kunna undvikas, om fördelningen av gjorda rekvisitioner såsom föreslagits och redan nu gäller överlämnas åt kommunen själv att avgöra. Då det vidare genom föreskriften i paragrafens tredje stycke är sörjt för att något dröjsmål av vikt icke skall behöva förekomma, hava de av rikskommissionen i denna del föreslagna bestämmelserna upptagits i departementsförslaget.

7—9 §§.

Det nu framlagda förslaget innefattar i fråga om dessa paragrafer vissa ändringar i rikskommissionens förslag. Sålunda återfinnes den nu föreslagna bestämmelsen i 9 § första stycket angående ersättning för kostnad, som upplåtare av förnödenhet fått vidkännas för ändring eller förflyttning beträffande inredning eller utrustning av upplåten egendom, i kommissionens förslag i 7 § första stycket under 2. Vidare innehåller rikskommissionens förslag — utom bestämmelsen, att för förnödenhet, som tages i anspråk med nyttjanderätt, skall lämnas full ersättning för den för upplåtaren förlorade avkastning eller nytta — även föreskrift, att tillika skall iakttagas, att för järnväg, som i sin helhet eller till viss del tages i anspråk med nyttjanderätt,

samt för järnvägsmateriel skall ersättningen bestämmas i förhållande till den tid, varunder järnvägen eller materielen varit upplåtaren avhänd. Sistnämnda föreskrift, som motsvarar den i nu gällande lags § 7 mom. 2 intagna, har uteslutits i det nu framlagda förslaget. Slutligen har i departementsförslagets 8 § andra stycket intagits bestämmelse, att, därest tillämpning av taxa skulle på grund av särskilda omständigheter innefatta synnerlig obillighet, ersättningen må kunna bestämmas till högre belopp i den ordning, som i 14 § första stycket sägs. Denna regel gäller även enligt nuvarande lag.

Rikskommissionen har angående dessa paragrafer anfört:

I 7 § har angivits de grunder, som skola tillämpas vid bestämmande av ersättning för utgjord rekvisition i andra fall än i 5 och 6 §§ avses. — Bestämmelsen, att för förnödenhet, som övertages med äganderätt, samt för tjänstbarhet skall lämnas full ersättning, är hämtad från § 9 mom. 1 och 3 rekvisitionslagen. — Här har vidare inryckts föreskrift, motsvarande den i § 6 mom. 3 gällande lag, enligt vilket forman, som nödgas vara borta från hemmet mer än tjugufyra timmar, äger utan avdrag på forlönen tillgodonjuta enahanda rätt till inkvartering och föda för sig och sina dragare, som om han tillhörde krigsmakten. Föreskriften har emellertid synts böra gälla jämväl förare av motorfordon eller motorredskap samt annan, som efter rekvisition användes för krigsmaktens räkning. — För förnödenhet, som tages i anspråk med nyttjanderätt, skall lämnas full ersättning för den för upplåtaren förlorade avkastning eller nytta. Motsvarande bestämmelse återfinnes i § 8 mom. 1 punkt 2, mom. 2 och mom. 3 gällande lag men avser där allenast viss angiven fast egendom, farkoster och motorfordon. Det har emellertid synts lämpligt, att bestämmelsen utvidgas till att gälla alla förnödenheter, som upplåtas till nyttjande. — Återstående bestämmelser i 7 § motsvara i sak § 7 mom. 2 punkt 2 och § 6 mom. 1 och 2 rekvisitionslagen.

8 § innehåller bestämmelserna för prissättning i taxa, vilka i gällande lag återfinnas i § 9. Grunderna för ersättningens bestämmande, vilka i rekvisitionslagen finnas intagna i § 9, hava här emellertid brutits ut och införts i 7 §, för vilken förut redogjorts.

I 9 § har i ett sammanhang reglerats frågan om ersättning för skada eller avsevärd försämring, som uppkommit å förnödenhet, vilken upplåtits till nyttjande. Full ersättning skall utgå.

Bestämmelser om ersättning för skada å upplåten förnödenhet förekomma i ett flertal paragrafer i rekvisitionslagen, nämligen i § 6 mom. 4 angående djur och fordon, i § 7 mom. 2 andra punkten angående järnväg och därtill hörande materiel och i § 8 mom. 1—3 angående viss fast egendom, farkoster, motorfordon och lokomobiler. Bestämmelserna hava formulerats olika i de skilda lagrummen. Beträffande vissa förnödenheter har frågan om rätt till skadeersättning icke reglerats i lagen. Då någon anledning icke synes föreligga att låta nämnda ersättningsfråga avgöras olika beträffande de skilda förnödenheter, som kunna upplåtas till begagnande, har här föreslagits gemensamma bestämmelser i ämnet.

Vidare har i andra stycket 9 § intagits föreskrifter om värdering av fortskaffningsmedel, som upplåtes till begagnande för längre tid än fyrtioåtta timmar eller för oviss tid. I rekvisitionslagen finnas sådana föreskrifter allenast i fråga om anspann med eller utan fordon.

Härutöver må tilläggas, att bestämmelser rörande ersättning för med nyttjanderätt ianspråktagen egendom återfinnas även i § 7 mom. 3 gällande lag, samt att frågan om ersättning för ändring eller förflyttning av inredning eller

utrustning av egendom, som upplåtits med nyttjanderätt, icke är uttryckligen reglerad i gällande rekvisitionslag.

Överståthållarämbetet har i sitt utlåtande anfört, att bestämmelserna i rikskommissionens förslag om ersättning för i anspråk tagna förnödenheter i vissa avseenden icke syntes fullt tydliga, samt har härom vidare yttrat:

Enligt 9 § skall — oavsett förnödenhetens natur — ersättning lämnas för skada eller avsevärd försämring, som uppstått å med nyttjanderätt i anspråk tagen förnödenhet. I 7 § 2 mom. av lagförslaget har emellertid frågan om ersättning för kostnad, vilken förorsakats av egendoms återställande i sitt förra skick, fått särskild reglering, ehuru härmed åsyftad skada enligt överståthållarämbetets förmenande i åtskilliga fall endast är att anse såsom ett särfall av sådan skada, som mera allmänt behandlas i 9 §. Då stadgandet i 7 § 2 mom. ej gäller i 5 § omnämnda objekt, torde därav få anses följa, att ersättning för nu ifrågavarande kostnad icke skall utgå enligt 9 §, då fråga är om sist omförmälda objekt. Härigenom skulle emellertid ersättningsbestämmelserna i den nya lagen i vissa fall erhålla ett snävare innehåll för den, som fullgör rekvisition, än vad fallet är i nu gällande lag i ämnet. Då — att döma av den vid lagförslaget fogade speciella motiveringen — detta icke är rikskommissionens avsikt, synes, därest Kungl. Maj:t biträder denna uppfattning, en omarbetning av förslagets nu berörda stadganden vara erforderlig.

Jämväl *länsstyrelsen i Malmöhus län* har framhållit, att sammanhanget mellan nämnda bestämmelser i 7 och 9 §§ ej torde vara fullt klart, samt uttalat, att en omarbetning av desamma syntes vara erforderlig.

Slutligen har *länsstyrelsen i Västmanlands län* påpekat, att uti 7 § i rikskommissionens förslag stadgas bortovaro mer än 24 timmar för rätten att tillgodonjuta inkvartering, samt uttalat som sin åsikt, att med hänsyn till svårigheten att under de förhållanden, varunder formannens arbete utfördes, erhålla privat kvarter och mat, tiden för bortovaron syntes böra sättas något lägre, förslagsvis 15 timmar. Vidare har sistnämnda länsstyrelse föreslagit, att då den kostnad, varom förmäles i 7 § första stycket under 2. andra punkten i kommissionens förslag, tydligen utgjorde en utgift för ägaren, bestämmelsen att ersättning för sagda kostnad »må» lämnas ändrades därhän att ersättning »skall» lämnas.

Departementschefen.

Genom 7 och 9 §§ i rikskommissionens förslag regleras tre olika slag av ersättningar, nämligen:

1. ersättning för övertagande av äganderätt till förnödenhet, för ianspråktagande av nyttjanderätt till egendom och för tjänstbarhet;

2. ersättning för ändring eller förflyttning, som påfordrats beträffande inredning eller utrustning av med nyttjanderätt upplåten egendom; samt

3. ersättning för skada eller avsevärd försämring, som utan upplåtarens förvållande uppkommit å med nyttjanderätt upplåten egendom.

De två förstnämnda ersättningarna hava av rikskommissionen reglerats genom bestämmelserna i 7 § och den sistnämnda genom föreskrifterna i 9 §. 7 § är såsom framgår av paragrafens första stycke icke tillämplig å rekvisition, som avses i 5 och 6 §§, medan detta däremot är fallet med 9 §. På grund härav har, såsom överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Malmöhus län anmärkt, bestämmelsen om ersättning för ändring eller förflyttning av inredning eller

utrustning av viss rekvirerad egendom icke kommit att gälla beträffande de i 5 och 6 §§ avsedda rekvisitionerna, d. v. s. nyttjande av obegagnade byggnader, kvarter, vissa järnvägstransporter m. m. Då även i sistnämnda fall upplåtaren bör hava möjlighet att få ersättning för påfordrade ändringar eller förflyttningar av inredning eller utrustning, synes bestämmelsen om sådan ersättning böra överflyttas från 7 § till 9 §, vilket jämväl skett i det framlagda förslaget. Om en ändring eller förflyttning visar sig vara så fördelaktig för upplåtaren, att han efter ianspråktagandets upphörande finner det fördelaktigast att underlåta att återställa egendomen i dess förra skick, synes det icke erforderligt att staten ovillkorligen skall lämna ersättning för den kostnad, som föranletts av ändringen eller förflyttningen. Har däremot upplåtaren låtit återställa egendomen i dess förra skick, bör han självfallet erhålla full ersättning för all kostnad, som han fått vidkännas med anledning av ändringen eller förflyttningen, däri då även inbegripet kostnaden för återställande av egendomen i dess förra skick. På grund härav har det synts lämpligast att överlåta åt värderingsorganen att i varje särskilt fall avgöra, huruvida sådan ersättning skall utgå och i så fall till vilket belopp.

Vad angår anmärkningen mot bestämmelsen angående den tid, som en forman behöver vara borta från hemmet för att åtnjuta rätt till inkvartering, har skäl icke synts föreligga att frångå rikskommissionens förslag, vilket därutinnan överensstämmer med gällande lag.

Slutligen har jag ansett den i 7 § i rikskommissionens förslag intagna särskilda föreskriften rörande ersättning för järnväg, som i sin helhet eller till viss del tages i anspråk med nyttjanderätt, kunna såsom onödig uteslutas i det nu framlagda förslaget. I detta liksom i andra fall, då förnödenhet övertages med nyttjanderätt, torde det räcka med att såsom skett föreskriva, att full ersättning skall lämnas för den för upplåtaren förlorade avkastning eller nytta.

10 §.

Enligt denna paragraf skall full ersättning lämnas för forsling av rekvirerad förnödenhet till avlämningsplatsen samt för återforsling av förnödenhet, som efter begagnandet återställes.

Motsvarande bestämmelse i gällande rekvisitionslag stadgar, att ersättning skall utgå efter de grunder, som nämnas i § 6, vilket lagrum behandlar ersättningen för begagnande av anspann med eller utan fordon. Då emellertid forslingen numera i flertalet fall säkerligen kommer att ombesörjas med motorfordon, har förslaget i denna del fått sin förut nämnda avfattning.

11 §.

Bestämmelserna om värderingsnämnderna i denna paragraf överensstämma i de flesta avseenden med motsvarande föreskrifter i § 10 gällande lag. Dock hava följande ändringar och tillägg i sak vidtagits. Enligt sistnämnda lagrum skola de två ledamöter i riksvärderingsnämnden jämte ställföreträdare för dem, som icke förordnas av Konungen, utses för varje särskilt ärende, på därom av ordföranden gjord framställning, av kommerskollegium eller lant-

bruksstyrelsen. Enligt det nu framlagda förslaget skola bland av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen årligen föreslagna sakkunniga ordföranden för varje ärende utse två ledamöter jämte ställföreträdare för dem. Härutinnan överensstämmer förslaget med det i Kungl. Maj:ts proposition nr 153 till 1916 års riksdag framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i rekvisitionslagen, vilket i denna del dock icke vann riksdagens bifall. Nu gällande bestämmelser hava emellertid vid tillämpningen visat sig medföra en kännbar omgång vid utseendet av ifrågavarande ledamöter i nämnden, varför det ansetts lämpligt att i föreliggande förslag återupptaga bestämmelserna i fråga.

De hörda *ledamöterna i riksvärderingsnämnden* hava förklarat sig kunna av egen erfarenhet vitsorda lämpligheten av det nu föreslagna nya sättet för utseende av sakkunniga ledamöter i nämnden.

I förhållande till såväl den nu gällande lagen som det av rikskommissionen framlagda förslaget innefattar förevarande paragraf den nyheten, att Konungens befallningshavande vid behov skall äga förordna om tillsättande av ytterligare en värderingsnämnd ävensom angiva verksamhetsområde för densamma. Detta stadgande betingas därav, att de lokala värderingsnämnderna i vissa fall torde kunna komma att bliva utsatta för väl stora påfrestningar. De hava att verkställa värderingar icke bara enligt den föreslagna rekvisitionslagen utan även enligt den föreslagna militära förfogandelagen. Därtill kommer, att enligt civila luftskyddsutredningens betänkande angående det civila luftskyddet (statens offentliga utredningar 1936: 57) föreslås, att rekvisitionslagens bestämmelser skola gälla även beträffande ersättning enligt den föreslagna lagstiftningen angående det civila luftskyddet. Då det är av stor vikt, att avgörandet av ersättningsfrågorna icke onödigt fördröjes, synes det erforderligt att bereda möjlighet att vid behov kunna tillsätta ytterligare en värderingsnämnd inom de större landstingsområdena eller städerna.

13 §.

Bestämmelserna om vilken myndighet, som skall bestämma ersättningens belopp, förekomma i 13 §. Finnes pris för utgjord förnödenhet eller tjänstbarhet upptaget i taxa, skall ersättningens belopp fastställas av den myndighet, som för kronans räkning mottagit det rekvirerade eller har uppsikt över rekvisitionens fullgörande. Motsvarande bestämmelse förekommer icke i den nuvarande rekvisitionslagen men däremot i den av Kungl. Maj:t med stöd av lagen utfärdade rekvisitionsförordningen, § 28 mom. 1 och 2. — Ersättning för förnödenhet eller tjänstbarhet, för vilken pris icke upptagits i taxa, skall, i likhet med vad i § 12 mom. 1 rekvisitionslagen föreskrives, bestämmas av den lokala värderingsnämnden, dock med tvenne undantag. Det ena undantaget avser eventuellt utgående ersättning för kvarter, vilken ersättning, i likhet med vad i § 12 mom. 3 gällande lag föreskrives, skall bestämmas av riksvärderingsnämnden. Det andra undantaget avser det fall, att lokal värderingsnämnd finner anledning antaga, att annan ersättning bör skattas till högre belopp än 20,000 kronor. I sådant fall skall nämnden hänskjuta frågan till riksvärde-

ringsnämndens omedelbara avgörande. I fråga om sistnämnda undantag skiljer sig förslaget såtillvida från motsvarande bestämmelse i § 12 mom. 2 gällande lag, att det maximiersättningsbelopp, som lokal värderingsnämnd själv äger bestämma, höjts från 2,000 till 20,000 kronor. Härigenom åstadkommes en välbehövlig lättnad i riksvärderingsnämndens arbete. Rikskommissionen hade för sin del föreslagit en höjning endast till 5,000 kronor. Med hänsyn bland annat därtill att ersättning enligt den föreslagna lagstiftningen angående det civila luftskyddet jämväl torde komma att prövas av värderingsnämnderna, lärer det emellertid vara nödvändigt att sagda belopp avsevärt höjes, om syftet med den föreslagna ändringen skall kunna vinnas.

15 §.

Denna paragraf innefattar i förhållande till såväl nu gällande lag som rikskommissionens förslag den ändringen, att anvisning, som användes som betalningsmedel, skall vara betalbar vid uppvisandet i stället för efter viss tid samt att den icke skall löpa med ränta. Anledningen därtill är närmast den, att bestämmelsen om viss förfallotid och därmed sammanhängande ränteklausul med nutida kommunikationsmöjligheter måste anses föråldrad. Vidare har föreskrivits, att likvid, där så lämpligen kan ske, må erläggas medelst check. Betalning över postgiro nämnes icke särskilt men torde i detta sammanhang få anses inbegripen under uttrycket kontant.

17 §.

I denna paragraf, vilken motsvarar § 16 i rekvisitionslagen, har hänvisning gjorts ej endast till häst- och fordonsanskaffningslagen utan jämväl till fartygsuttagningslagen.

Slutligen vill jag påpeka, att övriga bestämmelser i förslaget i sak överensstämma med motsvarande i gällande rekvisitionslag, nämligen de i 1 § med § 1 i gällande lag, de i 5 § med § 8 mom. 1 punkt 1 och § 5 mom. 3 i gällande lag, de i 6 § med § 7 mom. 2 punkt 1 i gällande lag, de i 12 § med § 11 mom. 1 och 2 och § 13 mom. 2 första och sista punkterna i gällande lag, de i 14 § med § 13 mom. 2 i gällande lag samt de i 16 § med § 15 i gällande lag.

V. Förslaget till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov.

Förslaget ansluter sig både i fråga om innehåll och form nära till lagen den 17 juni 1932 (nr 242) om skyldighet i vissa fall att tillhandahålla förnödenheter m. m. för ordningsmaktens behov.

Enligt 1 § i nämnda lag stadgas att, då polisstyrka sammandrages för ordningens upprätthållande, länsstyrelse äger förordna, att ägare och innehavare av i lagrummet angivna förnödenheter skola vara skyldiga att på anfordran

av polischefen i orten eller annat av länsstyrelsen bestämt polisbefäl mot full ersättning tillhandahålla vad som erfordras.

I förslagets 1 § stadgas, att dylikt förordnande skall kunna av Konungen meddelas, då militär personal för ändamål, som omnämnes i § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, utan att vara ställd på krigsfot beordras till tjänstgöring å sådan plats, att dess förläggning icke lämpligen kan ske i de av krigsmakten vanligen använda lokaler, eller ock till sjötjänstgöring utom örlogsstation eller örlogsdepå. Med denna formulering kan förordnandet även avse personal, som, ehuru inkallad till fredstjänstgöring enligt § 27 värnpliktslagen, beordras till tjänstgöring för angivna ändamål.

Tillhandahållandet avser samma slags förnödenheter som de i 1 § i 1932 års lag angivna, d. v. s. — utom förnödenheter för personalens inkvartering och underhåll — jämväl annat, som oundgängligen erfordras för tjänstens fullgörande, såsom drivmedel för fordon och fartyg m. m. Tillhandahållandet skall liksom enligt nämnda lag ske mot full ersättning. Anfordran göres av vederbörande militära befälhavare. Härutinnan innebär det nu framlagda förslaget en avvikelse från rikskommissionens, enligt vilket anfordran skulle göras av »vederbörande militära befälhavare i orten». Sistnämnda uttryck kan emellertid, såsom i åtskilliga av de avgivna utlåtandena framhållits, giva anledning till tvekan om dess rätta innebörd, varför orden »i orten» uteslutits. I de verkställighetsföreskrifter, som Konungen enligt 7 § i förslaget äger meddela, torde böra närmare angivas, vilka militära befälhavare, som äga rätt göra nu avsedd anfordran.

Den bestämmelse i förslaget, som motsvarar föreskriften i 1 § andra stycket i 1932 års lag, att vid meddelande av förordnandet skall angivas den ort och den tid, för vilken förordnandet gäller, har av militära skäl givits det innehåll, att allenast den tid, för vilken förordnandet gäller, skall angivas.

Enligt 2 § andra stycket av 1932 års lag skall, då så påfordras, anfordran göras skriftligen och överlämnas av polisman, försedd med vederbörligt tjänstetecken, samt kvitto lämnas å vad som mottages.

Motsvarande stadgande i förslagets 2 § andra stycket har ansetts böra givas det innehåll, att anfordran ovillkorligen skall göras skriftligen samt kvitto lämnas å vad som mottages.

I fråga om ersättningen stadgas i 4 § av 1932 års lag, att i de fall, då begärd ersättning icke betalas av vederbörande polisbefäl, framställning om ersättning må göras hos länsstyrelsen, som har att utbetala vad som finnes skäligt. Erhåller sökanden efter klagan i vederbörlig ordning över länsstyrelsens beslut icke den ersättning han begärt, må han hos domstol föra talan i saken.

Dessa bestämmelser hava icke ansetts kunna oförändrat tillämpas i fråga om ersättning enligt den föreslagna lagen. Detta gäller framför allt i fråga om de organ, som skola pröva ersättningens belopp. I de fall, då begärd ersättning icke betalas av vederbörande militära befälhavare, har ersättningsfrågan ansetts böra avgöras av den militära myndighet, som Konungen bestämmer. Härvid syftas i första hand på arméfördelningschef eller marindistriktschef. Erhåller sökanden av denna myndighet icke den ersättning

han begärt, må han enligt förslaget inom tre månader efter det han erhållit del av sistnämnda myndighets beslut draga frågan om ersättning under riksvärderingsnämndens prövning. Nämndens beslut må ej överklagas.

Enligt förslaget äger alltså sökanden icke i sista hand vända sig till domstol för utfående av den begärda ersättningen. Den föreslagna anordningen, att riksvärderingsnämnden här skall vara den sista avgörande instansen, synes mera praktisk och dock fullt betryggande. I viss mån avgörande har även varit den omständigheten, att enligt det framlagda förslaget till militär förfogandelag riksvärderingsnämnden skall äga att i sista hand avgöra ersättningsfrågor enligt nämnda lag. Upphöjas förslagen till lag, kunna dessa båda lagar samtidigt bliva tillämpliga, och det synes då innebära vissa fördelar, att ersättningsfrågor enligt båda lagarna behandlas på samma sätt. Ett ytterligare skäl för att göra riksvärderingsnämnden till högsta instans utgör det förhållandet, att även rekvisitionslagen åtminstone under kortare tider kan bliva tillämplig jämsides med de två andra lagarna.

De hörda *ledamöterna av riksvärderingsnämnden* ha förklarat sig icke hava någon anmärkning att framställa mot de uppgifter, som enligt detta lagförslag tillagts nämnden.

Övriga paragrafer i förslaget överensstämma i sak med motsvarande paragrafer i 1932 års lag.

VI. Förslaget till militär förfogandelag.

1 §.

I denna paragraf angivas förutsättningarna för att den föreslagna lagens huvudbestämmelser, vilka innefattas i 2—15 §§, skola träda i tillämpning. Förordnande om lagens tillämpning föreslås skola kunna meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, och må gälla för viss tid eller tillsvidare.

Bestämmelserna ansluta sig till 1 § i det i Kungl. Maj:ts proposition nr 88/1917 framlagda förslaget till förfoganderättslag.

2 §.

Den enligt denna paragraf medgivna befogenheten för kronan att med äganderätt övertaga vissa slag av förnödenheter innefattar möjlighet till tvångsförvärv ej blott av förnödenheter, som äro direkt användbara för krigsbruk, utan även av sådana varor m. m., som erfordras för tillverkning, beredning eller iståndsättande av dylika behovsartiklar, d. v. s. varor som äro att anse såsom indirekta krigsförnödenheter. Rätten till tvångsförvärv begränsas emellertid avsevärt genom stadgandet, att sådan rätt endast föreligger, där de militära behoven av en viss förnödenhet icke kunna med tillräcklig skyndsamhet eller för skälig kostnad på annat sätt tillgodoses. Härigenom uteslutas praktiskt taget såväl hästar och fordon som fartyg, vilkas ianspråktagande för krigsändamål redan ordnats genom särskilda författningar.

Den i 2 § andra stycket i förslaget intagna bestämmelsen, att ägare eller

innehavare av förnödenhet utan hinder av förordnandet äger i viss mån använda en del av förnödenheten, äger sin motsvarighet i 7 § första stycket första punkten i 1918 års förfoganderättslag.

3 §.

Enligt denna paragraf i förslaget äger Konungen för behov, som angives i 2 § första stycket, förordna om beslag å där avsedd förnödenhet. Paragrafens bestämmelser hava sin motsvarighet i 4 § i 1918 års förfoganderättslag.

4 och 5 §§.

Såsom förut framhållits, har det synts nödvändigt, att kronan för tillgodoseende av behov, som angives i 2 § första stycket, äger möjlighet att med nyttjanderätt taga i anspråk fabriker eller andra dylika anläggningar dels i den ordning, att kronan övertager egendomen och för egen räkning låter bedriva viss tillverkning därstädes, och dels på sådant sätt, att ägare eller innehavare av dylik anläggning ålägges viss arbetsplikt. Bestämmelser härom hava införts i 4 och 5 §§ i förslaget, varav 4 § är hämtad från 5 § 1 mom. i 1918 års förfoganderättslag och 5 § från 5 § 2 mom. i nämnda lag.

I 5 § i förslaget finnes tillika intagen föreskrift, att ägare eller innehavare av anläggningen äger i viss mån förfoga över förnödenhet, som vid anläggningen tillverkats för kronans räkning. Motsvarande bestämmelse i 1918 års förfoganderättslag återfinnes i dess 5 § 2 mom. sista stycket och 7 § första stycket.

6 §.

Bestämmelserna i denna paragraf hava sin motsvarighet i 6 § i 1918 års förfoganderättslag.

7 §.

I denna paragraf hava intagits bestämmelser, huru tvist om tolkningen av de i lagen eller i administrativ väg meddelade föreskrifterna om den myckenhet, som ägare eller innehavare av förnödenhet i vissa fall må behålla eller använda av densamma, skall lösas. Det har synts lämpligt, att Konungens befallningshavande i första hand avgör sådan tvist, med rätt för innehavaren att anföra besvär över beslutet hos Konungen. Motsvarande bestämmelser i 1918 års förfoganderättslag förekomma i dess 7 § andra och tredje styckena.

8 §.

Motsvarande bestämmelser i 1918 års förfoganderättslag förekomma i dess 8 § och 2 § 3 mom.

9 §.

Första stycket i denna paragraf överensstämmer i sak med 9 § första stycket i 1918 års förfoganderättslag.

Uti andra stycket i förevarande paragraf stadgas, att om beslag häves eller eljest upphör att gälla utan att förnödenheten avstås till kronan och förnödenheten lidit skada till följd av beslaget, kronan skall gälda ersättning för skadan. Detta stycke överensstämmer med 9 § andra stycket i 1918 års förfoganderättslag.

Industriförbundet har i sitt yttrande framhållit, att i det fall, som regleras i andra stycket, ersättning borde utgå även för den direkta förlust i övrigt, som kunde hava tillfogats förnödenhetens ägare genom beslaget, såsom prisfall, ränteförlust m. m.

Föreskrift om att vara kunde tagas i beslag för behov, som omförmäldes i kristidens förfoganderättslagar, infördes första gången i 1916 års förfoganderättslag. Samtidigt föreskrevs, att ersättning skulle lämnas dels för nödig kostnad för varans uppläggning, förvaring och vård under beslagstiden, dels ock, om beslaget hävdes eller eljest upphörde att gälla, för skada, som till följd av beslaget kunde hava uppkommit å varan. Bestämmelser av likartat innehåll upptogos jämväl i de därefter under kristiden antagna förfoganderättslagarna och hava med oförändrat innehåll även upptagits i nu förevarande paragraf. Någon anledning att nu utvidga stadgandets innehåll synes icke föreligga. *Departementschefen.*

10 §.

Bestämmelserna överensstämma i tillämpliga delar med 10 § i 1918 års förfoganderättslag.

11 §.

Uti förevarande paragraf hava upptagits bestämmelser angående de grunder, enligt vilka anspråk på ersättning skola prövas, samt angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande. Huvudregeln är, att rekvisitionslagens föreskrifter i dessa delar skola gälla. Bestämmelserna äro hämtade ur 11 § i 1918 års förfoganderättslag.

I fråga om den i andra stycket av förevarande paragraf upptagna bestämmelsen om att ersättning för förnödenhet, vars avstående föregåtts av beslag, skall bestämmas efter det pris, som gällde, då förordnande om beslaget gavs, har *industriförbundet* anmärkt, att i detta fall föreskrift saknades om att ersättning skall lämnas även för den skada, som tillfogats ägaren genom att han under beslagstiden varit berövad förfoganderätten över förnödenheten. Det kunde här röra sig om stora varupartier, representerande avsevärda kapitalbelopp, som under beslagstiden låge räntelösa. Såsom erfarenheten från senaste världskriget lärt kunde också penningvärdet under beslagstiden ha försämrats, så att ersättningen i realiteten bleve betydligt lägre än om den utbekommits vid beslagstillfället. Den enskilde borde uppenbarligen hållas skadelös för dylika förlustmoment.

Även nu ifrågavarande bestämmelser överenstämma i sak med motsvarande i 1918 års förfoganderättslag, vilka i sin tur hämtats ur 1917 års lag. Även om vissa skäl kunna tala för ett tillgodoseende av de av industriförbundet anförda synpunkterna, synes dock icke tillräcklig anledning föreligga för en dylik utvidgning av de i de tidigare gällande lagarna intagna bestämmelserna. *Departementschefen.*

12 och 13 §§.

Paragraferna överensstämma i det väsentliga med 12 och 14 §§ i 1918 års förfoganderättslag. Vissa formella ändringar hava vidtagits och innehållet i sistnämnda paragraf har bragts i överensstämmelse med gällande bestämmelser om husrannsakan.

14 §.

I denna paragraf, som motsvarar 15 § i 1918 års förfoganderättslag, ha utom vissa formella ändringar även föreslagits vissa av dagsbotssystemets införande betingade jämkningar i straffsatserna.

15 §.

Såsom 15 § upptog rikskommissionens förslag efter förebild av 16 § i 1918 års förfoganderättslag ett stadgande av innehåll, att delaktighet i brott mot lagen skulle straffas efter 3 kap. strafflagen. Då denna regel även utan särskilt stadgande därom torde vinna tillämpning, har förenämnda bestämmelse icke medtagits. I stället hava under denna paragraf upptagits bestämmelserna i 16 § i rikskommissionens förslag, vilken paragraf överensstämmer med 17 § i 1918 års förfoganderättslag.

16 §.

Under denna paragraf hava upptagits vissa från kommissionens förslag hämtade bestämmelser angående övergångsförfarandet, då förordnande om tillämpning av 2—15 §§ i den föreslagna lagen upphör att gälla.

17 och 18 §§.

Dessa paragrafer motsvara respektive 19 och 18 §§ i 1918 års förfoganderättslag.

Sedan föredraganden sålunda redogjort för de inom försvarsdepartementet upprättade förslagen till *lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag)*, till *lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov* och till *lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag)* av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, hemställer han, att lagrådets utlåtande över de två sistnämnda lagförslagen måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Carl-Axel Block.

Bilaga till statsrådsprotokollet den 30 juni 1937.

Förslag
till
Lag

angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag).

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Sedan förordnande enligt § 74 regeringsformen meddelats, att krigsmakten eller någon del därav skall ställas på krigsfot, må från och med den dag, som av Konungen bestämmes, genom rekvisition av kommuner eller enskilda utfordras förnödenheter och tjänstbarheter, som må vara att tillgå i orten och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke kunna på annat sätt tillgodoses med tillräcklig skyndsamhet. Vid krigsmaktens återgång till fredsfot upphör rätten till rekvisition från och med den dag, som av Konungen bestämmes.

Ställes endast en del av krigsmakten på krigsfot, omfattar rätten till rekvisition allenast vad som erfordras för denna del.

Rätt att göra rekvisition tillkommer de militära myndigheter, åt vilka Konungen meddelar sådan rätt. Rekvisition skall ske genom skriftlig, av rekvirenten undertecknad handling. Å förnödenhet eller tjänstbarhet, som utgjorts efter rekvisition, skall lämnas kvitto.

Vad enligt rekvisition utgjorts skall ersättas av statsmedel, där ej annorlunda nedan stadgas.

2 §.

Genom rekvisition må anskaffas eller tagas i anspråk:

1. kvarter, stallrum och plats under tak för materiel m. m.;
2. byggnad eller del därav jämte erforderlig inredning att användas till expeditions-, sjukvårds- eller förrådslokal, verkstad eller annat dylikt;
3. markområden och byggnader för tillfälliga befästnings-, järnvägs-, flygplats-, väg-, bro- och andra arbeten, som erfordras för krigsändamål;
4. mat i kvarteren, slaktdjur, proviant, foder och annat dylikt;
5. bränsle, lyse och lägerhalm, läkemedel och förbandsartiklar, för maskiner erforderliga driftsförnödenheter, såsom vatten, elektrisk ström, bränsle, smörjmedel m. m., så ock andra för krigsmakten erforderliga förbruknings-artiklar;
6. beväpnings- och utrustningspersedlar, ammunition och sprängämnen ävensom verktyg, redskap och materialier för tillfälliga arbeten, som erfordras för krigsändamål;

7. vägvisare, budbärare, arbetsmanskap samt personal för vård av sjuka och sårade människor och djur;

8. rid-, drag- och lastdjur, hundar, brevduvor, anspanns- och motorfordon, motorredskap, lokomobiler, velocipeder, kälkar och skidor ävensom därmed jämförliga kommunikationsmedel, allt med erforderligt tillbehör, ävensom personal för skötsel och underhåll därav;

9. fartyg, båtar och andra farkoster med erforderlig utrustning och bemanning;

10. luftfartyg av alla slag med erforderlig utrustning och bemanning;

11. bärgnings- och dykerimateriel med erforderlig personal;

12. järnvägar, kanaler, flygplatser, lastbryggor, kajer, lyftkranar och andra dylika transportanordningar, allt med utrustning och förråd, ävensom personal för skötsel och underhåll;

13. telegraf-, telefon- och radioanläggningar, kraft- och belysningsanläggningar, skeppsvarv, kvarnar, bagerier, slakterier, tryckerier, litografiska anstalter samt andra industriella anläggningar och verkstäder, allt med utrustning och förråd, ävensom personal för drift och underhåll; samt

14. förnödenheter för utrustning och underhåll av anläggningar, som avses under 12 och 13.

Byggnader och anläggningar, som avses i föregående stycke under 1, 2, 12 och 13, så ock markområden, som avses i nämnda stycke under 3, må tagas i anspråk allenast med nyttjanderätt. Övriga förnödenheter övertagas med äganderätt, därest ej annat vid rekvisitionen bestämts eller får anses överenskommet.

Rekvisition må icke omfatta annat än vad som finnes att tillgå hos den, som skall fullgöra rekvisitionen, ej heller sådant, som är oundgängligen nödvändigt för dennes behov och näring.

3 §.

Kvarter lämnas i mån av utrymme i tillgängliga hus och byggnader. Invånarna äro dock ej skyldiga att lämna de rum och sängar, där de vanligen hava sitt nattläger, ej heller de stallrum, som oundgängligen erfordras för egna djur.

Närmare föreskrifter i fråga om kvarter, som lämnas efter rekvisition, meddelas av Konungen.

Mat, som lämnas i kvarteren, skall vara efter ortens sed.

Ägare eller innehavare av byggnad, fordon, fartyg, luftfartyg eller anläggning, som angives i 2 § första stycket under 1, 2, 8—10, 12 och 13, är skyldig att i den mån så påfordras tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av dess inredning eller utrustning.

4 §.

Rekvisition ställes till Konungens befallningshavande, landsfiskal, magistrat eller kommunal myndighet eller ock, där så finnes lämpligt, omedelbart till den, som har att fullgöra rekvisitionen.

Avser rekvisitionen förnödenhet eller tjänstbarhet, som omnämnes i 2 § första stycket under 1—9, och har rekvisitionen icke ställts omedelbart till den, som har att fullgöra densamma, ansvarar vederbörande kommun för rekvisitionens utgörande. Därvid äger kommunen själv besluta rörande sättet och ordningen för fördelningen av det rekvirerade. Å landet må i de fall, då rekvisitionen ej skulle hinna fullgöras å bestämd tid därest sammanträde av kommunalstämma eller kommunalfullmäktige skulle avvaktas, kommunalnämnden besluta i sagda frågor.

Vägrar eller försummar någon att behörigen eller i rätt tid fullgöra rekvisition, äger administrativ eller kommunal myndighet att hos honom uttaga det rekvirerade. Kan dröjsmålet medföra våda och är civil myndighet icke att tillgå, må samma rätt tillkomma militär myndighet.

5 §.

Ersättning utgår icke för nyttjande av obegagnade byggnader, skogs- och hagmarker samt obrukade fält, ej heller för kvarter, stallrum och plats under tak för materiel m. m.

Pågår inkvartering under så lång tid, att kvartervärden därigenom åsamkas särskilda kostnader eller avsevärda olägenheter, må dock ersättning utgå med skäligt belopp.

6 §.

För transport å järnväg utgår ersättning efter fastställd militärtaxa.

7 §.

Vid bestämmande av ersättning för förnödenhet eller tjänstbarhet i andra fall än i 5 och 6 §§ avses skola följande grunder tillämpas:

1. För förnödenhet, som övertages med äganderätt, samt för tjänstbarhet skall lämnas full ersättning.

Nödgas forman, förare av motorfordon eller motorredskap eller ock annan, som efter rekvisition användes för krigsmaktens räkning, vara borta från hemmet mer än tjugufyra timmar, äger han utan avdrag på honom tillkommande ersättning tillgodonjuta enahanda rätt till inkvartering och föda för sig och, i förekommande fall, för sina dragare, som om han tillhörde krigsmakten.

2. För förnödenhet, som tages i anspråk med nyttjanderätt, skall lämnas full ersättning för den för upplåtaren förlorade avkastning eller nytta.

Då anspann med eller utan fordon tages i anspråk, skall tillika iakttagas, att ersättning skall lämnas efter kördag, beräknad till högst tio timmar. Nyttjas anspann under högst fem timmar, skall ersättning lämnas för halv kördag. För färden från bostaden till inställelseplatsen ävensom för hemfärden lämnas ersättning med forlön för en fjärdedels kördag för varje full mil av den tillryggalagda väglängden.

8 §.

I den mån på förhand lämpligen kan bestämmas pris, efter vilket ersättning bör utgå för fullgjord rekvisition, som avses i 7 §, skola taxor å

nämnda pris upprättas. I taxorna upptages pris med belopp, som bestämmes med tillämpning av de i 7 § angivna grunderna för ersättningens bestämmande och med hänsyn tagen till de vid tiden för taxornas upprättande gängse pris å förnödenheter och tjänstbarheter.

Finnes i taxa upptaget pris för fullgjord rekvisition, skall ersättningen därför utgå i enlighet med taxan; dock må, därest taxans tillämpning skulle på grund av särskilda omständigheter innefatta synnerlig obillighet, ersättningen i den ordning, som i 14 § första stycket sägs, kunna bestämmas till högre belopp.

Finnes pris icke upptaget i taxa för fullgjord rekvisition, som avses i 7 §, skall ersättning därför utgå med belopp, som bestämmes enligt förut nämnda grunder och med hänsyn tagen till de vid tiden för rekvisitionens utgörande gängse pris å förnödenheter och tjänstbarheter.

9 §.

Har ändring eller förflyttning vidtagits beträffande inredning eller utrustning av egendom, som upplåtits med nyttjanderätt, må ersättning lämnas för den kostnad upplåtaren därigenom fått vidkännas.

Har skada eller avsevärd försämring utan upplåtarens förvållande uppkommit å förnödenhet, som tagits i anspråk med nyttjanderätt, lämnas full ersättning därför.

Upplåtes förnödenhet, som avses i 2 § första stycket under 8—10, till nyttjande för längre tid än fyrtioåtta timmar eller för obestämd tid, skall värdering av förnödenheten ske vid inställelsen eller avlämnandet. Har värdering då ej kunnat ske, bör den verkställas så snart som möjligt därefter.

10 §.

För forsling av rekvirerad förnödenhet till avlämningsplatsen samt för återforsling av förnödenhet, som efter nyttjande återställes, lämnas full ersättning i enlighet med bestämmelserna i 7 och 8 §§.

11 §.

För upprättande av taxor, varom förmäles i 8 §, samt för handläggande av övriga ärenden rörande ersättning enligt denna lag och ärenden, som äga samband med sådan ersättning, skola i den ordning nedan stadgas tillsättas dels en värderingsnämnd för hela riket (riksvärderingsnämnden), dels ock lokala värderingsnämnder, nämligen en för varje landstingsområde och en för varje stad, som ej deltager i landsting, såframt ej annorlunda nedan stadgas.

Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter. Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses av Konungen för en tid av fyra år. För utseende av övriga ledamöter skola kommerskollegium och lantbruksstyrelsen var för sig årligen upprätta förslag å personer med sakkunskap inom särskilda närings-

områden. Av de föreslagna utser ordföranden för varje ärende, som nämnden skall handlägga, två ledamöter jämte ställföreträdare för dem, med iakttagande av att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder tillgodosedd.

Lokal värderingsnämnd skall bestå av tre ledamöter, nämligen en ledamot, tillika ordförande, vald av landstinget eller stadsfullmäktige, en ledamot, utsedd av arméfördelningschefen (chefen för Övre Norrlands trupper, militärbefälhavaren på Gotland), samt en ledamot, utsedd av Konungens befallningshavande. För varje ledamot skola utses två ställföreträdare. Såväl ledamöter som ställföreträdare utses för en tid av fyra år.

Uppstår för visst landstingsområde eller för viss stad behov av mer än en värderingsnämnd, äger Konungens befallningshavande förordna om tillsättande av ytterligare en värderingsnämnd ävensom angiva verksamhetsområde för densamma. Dylik värderingsnämnd sammansättes och utses i enlighet med vad i föregående stycke sägs, dock att, i avvaktan på landstings eller stadsfullmäktiges sammanträde till val, ordförande må förordnas av Konungens befallningshavande bland de enligt föregående stycke valda ställföreträdarna för ordföranden i där avsedd nämnd.

12 §.

Riksvärderingsnämnden verkställer prissättning i taxa rörande de förnödenheter och tjänstbarheter, för vilka sådant finnes lämpligt. Prissättningen gäller efter nämndens bestämmande för hela riket eller visst landstingsområde eller viss stad eller ort.

Riksvärderingsnämnden bestämmer tillika vilka förnödenheter och tjänstbarheter skola av de lokala värderingsnämnderna, var för sitt område, i taxa prissättas. I den mån förhållandena inom ett landstingsområde sådant påkalla, skall den lokala värderingsnämnden verkställa särskild prissättning för olika delar av området.

Taxa, som upprättats av lokal värderingsnämnd, skall underställas riksvärderingsnämndens prövning.

Över riksvärderingsnämndens beslut i fråga om prissättning i taxa må klagan ej föras.

13 §.

Ersättning, som skall utgå efter taxa, varom förmäles i 8 §, fastställes till beloppet av den myndighet, som för kronans räkning mottagit det rekvirerade eller har uppsikt över rekvisitionens fullgörande.

Ersättning, som icke skall utgå efter taxa, bestämmes av den lokala värderingsnämnden, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas.

Ersättning för kvarter, som enligt 5 § må ifrågakomma, bestämmes av riksvärderingsnämnden. Finner den lokala värderingsnämnden skälig anledning antaga, att ersättning i annat fall bör skattas till högre belopp än tjugutusen kronor, skall nämnden ofördröjligen hänskjuta frågan om ersättning till riksvärderingsnämndens omedelbara avgörande.

14 §.

Menar någon, att tillämpning av taxa, varom förmäles i 8 §, på grund av särskilda omständigheter innefattat synnerlig obillighet i fråga om honom tillerkänd ersättning, må ändring i myndighets beslut rörande ersättningen sökas hos riksvärderingsnämnden.

Ändring i beslut, som av lokal värderingsnämnd meddelats i ersättningsfråga, må sökas hos riksvärderingsnämnden genom besvär.

Över beslut, som meddelats av riksvärderingsnämnden i ersättningsfråga, må klagan ej föras.

15 §.

Likvid för fullgjord rekvisition skall, efter fordringsbeloppets prövning och godkännande, erläggas kontant eller medelst anvisning, som är betalbar vid uppvisandet, eller ock, där så lämpligen kan ske, medelst check.

16 §.

De närmare föreskrifter, som för tillämpning av denna lag bliva erforderliga, meddelas av Konungen.

17 §.

Angående anskaffning av hästar och fordon samt uttagning av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938, från och med vilken dag lagen den 24 maj 1895 (nr 43 sid. 1) angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov upphör att gälla; skolande, där i särskild författning eller eljest förekommer hänvisning till 1895 års lag, hänvisningen i stället avse den nya lagen. De ledamöter i riksvärderingsnämnden och i lokal värderingsnämnd, som utsetts i enlighet med bestämmelserna i 1895 års lag, så ock deras ställföreträdare skola fortfarande tjänstgöra under den tid, för vilken de blivit utsedda.

Förslag
till
Lag

om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Då militär personal, utan att vara ställd på krigsfot, för ändamål, som omnämnes i § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, beordras till tjänstgöring å sådan plats, att dess förläggning icke lämpligen kan ske i de av krigsmakten vanligen använda lokaler, eller ock till sjötjänstgöring utom örlogsstation eller örlogsdepå, må Konungen, där så av särskilda skäl finnes erforderligt, förordna, att ägare och innehavare av förnödenheter, transportmedel, rum för personal, hästar och fordon ävensom materialier och annat, som är oundgängligen erforderligt för tjänstens fullgörande och icke med tillräcklig skyndsamhet kan på annat sätt anskaffas, skola vara skyldiga att på anfordran av vederbörande militära befälhavare mot full ersättning tillhandahålla vad sålunda erfordras.

Vid meddelande av sådant förordnande, som nu sagts, angives den tid, för vilken förordnandet gäller.

2 §.

Anfordran skall, där så lämpligen låter sig göra, i första hand riktas till den, som å orten driver rörelse eller eljest mot ersättning tillhandagår allmänheten med vad som är i fråga.

Anfordran skall göras skriftligen samt kvitto lämnas å vad som mottages.

3 §.

Transportmedel och rum tillhandahållas med nyttjanderätt. I övrigt skall tillhandahållande ske med äganderätt, därest ej annat vid anfordran bestämts eller får anses överenskommet.

4 §.

I de fall, då begärd ersättning icke betalas av vederbörande militära befälhavare, må ersättningsfrågan avgöras av den militära myndighet, som Konungen bestämmer. Nämnda myndighet har att utbetala vad som finnes skäligt. Erhåller sökanden icke den ersättning han begärt, må han inom tre månader efter det han erhållit del av sistnämnda myndighets beslut draga frågan om ersättning under riksvärderingsnämndens prövning. Över nämndens beslut må klagan ej föras.

5 §.

Vägrar eller försummar någon att fullgöra anfordran enligt denna lag, äger polismyndighet låta uttaga det begärda.

Den som gör sig skyldig till vägran eller försummelse, som nu sagts, dömes till dagsböter.

6 §.

Förseelse mot denna lag åtalas av allmän åklagare vid allmän domstol.

Böter tillfalla kronan. Saknas tillgång till böters gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

7 §.

Närmare bestämmelser för tillämpning av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

Förslag
till
Lag
om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Bestämmelserna i 2—15 §§ i denna lag skola äga tillämpning allenast när förordnande därom blivit meddelat. Sådant förordnande meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, och må gälla för viss tid eller tillsvidare.

Under tid, då riksdagen icke är samlad, äge ock Konungen giva dylikt förordnande, sedan, om ej riksdagen ändå skall sammanträda inom trettio dagar, riksdagskallelse utfärdats; dock må sålunda meddelat förordnande ej gälla längre än till dess trettio dagar förflutit från det riksdagen sammanträtt.

2 §.

Erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens behov, vilka icke kunna med tillräcklig skyndsamhet eller för skälig kostnad tillgodoses genom uppköp i allmänna marknaden eller på annat sätt, att förnödenhet, som är användbar för krigsbruk, ställes till kronans förfogande, vare ägare eller innehavare av sådan förnödenhet pliktig att, om Konungen så förordnar, mot ersättning avstå förnödenheten till kronan. Vad nu är stadgat skall ock gälla i fråga om förnödenhet, som kan användas för tillverkning, beredning eller iståndsättande av förut nämnd förnödenhet.

Utan hinder av förordnande, som nyss nämnts, må ägare eller innehavare av förnödenhet behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom och den, som av honom njuter kost eller stat.

3 §.

För behov, som angives i 2 § första stycket, äger Konungen förordna om beslag å där avsedd förnödenhet. Ägare eller innehavare av förnödenhet, som tagits i beslag, må ej förfoga däröver i vidare mån än i 2 § andra stycket stadgas.

Har ej inom trettio dagar från det beslag blev gällande ägaren eller innehavaren förpliktats avstå förnödenheten till kronan, och ingiver han till Konungens befallningshavande en till Konungen ställd ansökning om beslagets hävande, skall beslaget upphöra att gälla, där ej sådant förpliktande sker inom lika tid från utgången av nämnda trettio dagar eller från det ansökningen därefter ingavs.

4 §.

Där det för tillgodoseende av behov, som angives i 2 § första stycket, finnes erforderligt, att kronan förfogar över fabrik eller annan dylik anläggning utan att egendomen avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av anläggningen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ej mindre till kronan upplåta anläggningen eller del därav jämte tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredningen eller utrustningen.

5 §.

Där det för tillgodoseende av behov, som angives i 2 § första stycket, finnes erforderligt, att vid fabrik eller annan dylik anläggning för kronans räkning tillverkas, beredes eller iståndsättes viss förnödenhet utan att kronan i övrigt förfogar över anläggningen, vare ägare eller innehavare av anläggningen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ombesörja tillverkningen, beredningen eller iståndsättandet samt vidtaga härför erforderliga åtgärder.

Ägaren eller innehavaren må ej i vidare mån än i 2 § andra stycket stadgas förfoga över förnödenhet, som enligt vad nu sagts tillverkas vid anläggningen.

6 §.

Förordnande enligt 2, 3, 4 eller 5 § må avse alla eller blott vissa ägare eller innehavare av egendom av angivet slag. Förordnandet vare gällande mot ägare eller innehavare, när han fått del därav.

7 §.

Konungens befallningshavande äger bestämma, huru mycket ägare eller innehavare av förnödenhet i fall, som avses i 2, 3 eller 5 §, må behålla eller använda av förnödenheten. Konungens befallningshavandes beslut må icke innefatta prövning av lagligheten av åtgärd, som ägaren eller innehavaren av förnödenheten dessförinnan vidtagit.

Över Konungens befallningshavandes beslut må ägaren eller innehavaren av förnödenheten sist å tjugonde dagen från det han erhållit del av beslutet anföra besvär hos Konungen; dock skall beslutet lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär, om ej Konungen annorlunda förordnar.

8 §.

Ägare eller innehavare av förnödenhet, som skall avstås till kronan eller tagits i beslag, vare pliktig upplägga, förvara och vårda den mot ersättning för nödig kostnad.

Förnödenhet, som avstås till kronan, skall av ägaren eller innehavaren avlämnas inom tid och å ort inom länet, som bestämmas av Konungen eller av den Konungen därtill bemyndigat. Skall förnödenheten avlämnas å annan

ort än den, där förnödenheten finnes, må ägaren eller innehavaren åtnjuta ersättning för förnödenhetens forsling till orten för avlämnandet.

9 §.

Skall förnödenhet avstås till kronan, och möter ej genom ägarens eller innehavarens förvållande hinder att förnödenheten tages i besittning för kronans räkning, stånde kronan faran för att förnödenheten av våda förstöres, försämras eller minskas.

Häves beslag eller upphör det eljest att gälla utan att förnödenheten avstås till kronan, och har förnödenheten lidit skada till följd av beslaget, gälde kronan ersättning för skadan.

10 §.

Då förnödenhet i fall, som avses i 2 eller 5 §, avlämnas eller eljest tages i besittning för kronans räkning, vare kronan ägare av förnödenheten.

11 §.

Anspråk på ersättning av kronan, som föranledas av denna lag, skola med iakttagande av vad i andra stycket av denna paragraf sägs prövas enligt de grunder, om vilka förmäles i rekvisitionslagen. Angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande skall gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

Förordnar Konungen om avstående av förnödenhet, skall den ägaren eller innehavaren enligt 2 § tillkommande ersättningen för förnödenheten bestämmas efter det pris, som gällde vid tiden för förordnandets meddelande, eller, om förnödenhetens avstående föregåtts av beslag, efter det pris, som gällde, då förordnande om beslaget gavs.

12 §.

Har till kronan avstått förnödenhet, som borgenär hade såsom pant eller eljest under panträtt i handom, skall ersättningen för förnödenheten överlämnas till överexekutor i den ort, där förnödenheten avstods. Lag samma vare, där borgenären hade panträtt i förnödenheten utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att kvarhålla förnödenheten till säkerhet för fordran samt borgenären tillika, innan ersättningen guldits, yrkat utfå betalning därur hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen.

I fråga om överexekutors förfarande med ersättning, som avses i föregående stycke, gälle vad om fördelning hos utmätningsman av köpeskilling för utmätningsvis såld lösegendom är stadgat.

13 §.

Det åligger en var att vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller polismyndighet lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar förnödenhet, som avses i 2 §.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda i fråga om sitt innehav av förnödenheten, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning eller granskning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

Vad som inhämtas vid undersökning eller granskning, som i andra stycket omförmäles, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det därmed avsedda ändamålet.

14 §.

Den som med vetskap därom, att förordnande meddelats enligt 2, 3, 4 eller 5 §, olovligen förfogar över, undansticker, skadar eller förstör förnödenhet eller annan egendom, som förordnandet avser, eller underlåter att fullgöra honom enligt 8 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan förnödenhet eller eljest åsidosätter vad på honom ankommer till fullgörande av förordnandet eller av föreskrifter, som meddelats med stöd av denna lag, straffes med dagsböter eller fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må dömas till straffarbete i högst två år.

Lag samma vare, om någon vid förfrågan enligt 13 § vägrar att lämna upplysning eller ock vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning, som avses i sistnämnda paragraf, söker vilseleda om sitt innehav av förnödenhet.

Överträder någon det i 13 § tredje stycket stadgade förbudet att yppa förhållande, som där avses, straffes med dagsböter eller fängelse.

15 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böters gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

16 §.

Har förordnande om avstående av förnödenhet till kronan ännu icke blivit gällande mot ägare eller innehavare vid tid, då tillämpning av bestämmelserna i 2—15 §§ upphör, vare förordnandet utan verkan. Beslag enligt 3 § och förfogande enligt 4 eller 5 § skola ej gälla längre än till nu angivna tid. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad vid nämnda tid, så ock beträffande ansvar för dessförinnan begånget brott, som avses i 14 §, skall vad i denna lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

17 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, och om verkställighet av förordnande, varom stadgas i 2, 3, 4 eller 5 §, samt om användande för det avsedda behovet av vad enligt denna

lag tagits i anspråk, så ock i övrigt giva de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag.

18 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 oktober 1937.

Närvarande:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
SANDSTRÖM.

Enligt lagrådet den 27 september 1937 tillhandakommet utdrag av protokoll över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 juni 1937, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1:o) lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov; och

2:o) lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av borgmästaren Gösta Strandell.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslaget till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov.

Lagrådet:

Enligt såväl förevarande förslag som de samtidigt till granskning föreliggande förslagen till militär förfogandelag och lag om förfoganderätt för luftskyddets behov skola ersättnings- och skadeståndsfrågor i stor utsträckning avgöras av riksvärderingsnämnden, emot vars beslut talan ej skall få fullföljas. Otvivelaktigt bliva dessa frågor i många fall av beskaffenhet att ställa stora krav på nämndens förmåga att så handlägga sin uppgift, att avgörandet kommer att grundas ej blott på praktisk insikt och erfarenhet utan även på lagkunskap. Då nu åsyftas att genom lagstiftning fullständigt reglera här avsedda förhållanden, synes i fråga om nämndens sammansättning och beslutförhet icke böra saknas uttrycklig bestämmelse därom, att åtminstone en av nämndens ledamöter skall hava utövat domarämbete.

I övrigt finner lagrådet vid förslaget ej anledning till annan erinran än att, då rätten att göra anfordran om tillhandahållande av förnödenheter m. m. tillhör vederbörande militära befälhavare, härav synes följa, att honom bör tillkomma jämväl befogenhet att i fall, som avses i 5 §, låta genom polismyndighetens försorg uttaga det begärda.

Förslaget till lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Aschan och *justitierådet Forsberg:*

Enligt 1 § skola bestämmelserna i 2—15 §§ äga tillämpning allenast när förordnande därom blivit meddelat för viss tid eller tillsvidare. Denna hänvisning omfattar alltså även förbudet i 13 § tredje stycket emot obehörigt yppande av vissa affärsförhållanden samt straffbestämmelserna i 14 §; i 16 § angives dock, att även efter tid, då tillämpning av 2—15 §§ upphör, lagens stadganden fortfarande skola gälla beträffande dessförinnan begånget brott, som avses i 14 §.

De brott, som behandlas i 14 § första och andra styckena, hänföra sig till vissa endast under tiden för förordnandets giltighet tillämpliga föreskrifter och måste följaktligen också vara begångna under samma tid. Annorlunda förhåller det sig med den i samma paragrafs tredje stycke avsedda överträdelsen av det i 13 § tredje stycket stadgade förbudet; sådan överträdelse kan tydligen förekomma även efter det förordnandet upphört att gälla. Ansvar för såväl det ena som det andra slaget av brott skall självfallet kunna utkrävas oberoende av om förordnandet fortfarande gäller eller icke; uttrycklig bestämmelse härom kan, då lagens giltighet icke är inskränkt till viss tid, knappast vara erforderlig.

Bestämmelsen i 15 § lärer tillhöra den del av lagens innehåll som icke beröres av att förordnandet ej längre är gällande.

Med hänsyn till vad nu anförts hemställes, att hänvisningen i 1 § begränsas till att avse 2—13 §§, sistnämnda paragraf dock med undantag av tredje stycket, vilket tillsammans med den därtill anslutna straffbestämmelsen i 14 § tredje stycket bör upptagas såsom särskild paragraf efter 14 §, samt att i 16 § uteslutes vad där sägs om fortsatt tillämplighet av ansvarsbestämmelser. Därest så anses önskvärt, skulle genom någon jämkning av ordalagen i 14 § (första och andra styckena) kunna tydligare utmärkas, att med dess bestämmelser åsyftas överträdelser, begångna under tiden för förordnandets giltighet.

Tillämpning av straffbestämmelsen i 14 § tredje stycket torde böra ifrågakomma endast när detta påkallas av den, som har intresse av att där åsyftade uppgifter rörande vissa affärsförhållanden icke bliva obehörigen yppade. På sätt som skett i jämförliga fall enligt åtskilliga andra lagar (jfr t. ex. lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd 48 §, lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete 34 § och lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar 8 §) synes därför böra — antingen i 15 § eller under särskild paragraf — upptagas ett stadgande av innehåll, att brott, som i 14 § tredje stycket sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Justitierådet Sandström:

Enligt 1 § skola bestämmelserna i 2—15 §§ äga tillämpning allenast när förordnande därom blivit meddelat för viss tid eller tillsvidare; i 16 § sista punkten angives dock att även efter tid, då tillämpningen av 2—15 §§ upphör, lagens stadganden fortfarande skola gälla beträffande ersättning vartill någon enligt den föreslagna lagen är berättigad vid nämnda tid, så ock beträffande ansvar för dessförinnan begånget brott, som avses i 14 §.

Beträffande denna lagens anordning bör påpekas att 16 § icke torde fullständigt angiva i vilka avseenden lagens stadganden böra kunna tillämpas efter utgången av den tid för vilken förordnande enligt 1 § är meddelat. Då man icke lärer kunna utgå från att vid denna tid varje förordnande om avstående av förnödenhet skall hava åtföljts av avlämnande till kronan eller besittningstagande för dess räkning — jfr 1, 6 och 16 §§ — synas jämväl de i 8—10 §§ meddelade bestämmelserna angående vårdnadsplikt, avlämningsskyldighet, bärandet av risken samt övergång av äganderätten böra kunna bliva föremål för tillämpning efter nämnda tid. Dessa bestämmelser lika väl som de i 16 § sista punkten angivna reglera verkan av de förfoganden som kunna företagas, och det saknas skäl varför de ej, oavsett tiden när de komma till tillämpning, skola gälla så länge ett förfogande enligt lagen äger bestånd. Vid sådant förhållande och då lagens giltighet icke är inskränkt till viss tid, synes det naturligare och riktigare att låta hänvisningen i 1 § gälla endast de stadganden, vilka angiva de förfoganden eller föreläggande som lagen medgiver (1—7 §§ samt 13 § första och andra styckena), och att med hänsyn till det förordnande, som utfärdas enligt 1 §, upptaga dessa stadganden i en följd. En dylik anordning gör ett förbehåll sådant som det i 16 § sista punkten förekommande obehövligt. Däremot torde 14 § första stycket böra förtydligas så att därav framgår att handling som där avses bestraffas enligt förevarande lag endast om den företagits under tid då förordnande enligt 1 § gäller.

Jag hemställer att förslaget omarbetas i överensstämmelse härmed.

I vad lagrådets övriga ledamöter yttrat angående 13 § tredje stycket och 14 § tredje stycket samt angående åtalsrätt för i sistnämnda lagrum avsett brott är jag ense med dem.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 november 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Nilsson *dels* frågan om ny *lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag), dels ock* lagrådets den 15 oktober 1937 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 30 juni 1937 remitterade förslagen till *lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov* och *lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag).*

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden:

Vad först beträffar det *förslag till ny rekvisitionslag*, för vilket vid frågans behandling i statsrådet den 30 juni 1937 blivit närmare redogjort, torde, innan detsamma förelägges riksdagen, böra göras ett par mindre ändringar i förslaget. Sålunda torde ur 9 § böra uteslutas tredje stycket, vari stadgas om värdering av vissa förnödenheter, då dessa upplåtas till nyttjande för längre tid än fyrtioåtta timmar eller för obestämd tid. Bestämmelser om värdering såväl för detta som för övriga fall, då sådan kan vara påkallad, torde nämligen snarare böra inflyta i en blivande ny rekvisitionsförordning.

Den andra ändringen berör förslagets 11 § andra stycket. Enligt nämnda lagrum, som behandlar riksvärderingsnämndens sammansättning, skall nämnden, liksom enligt nu gällande lag, bestå av ordförande och fyra andra ledamöter. Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal skola enligt förslaget utses av Konungen för en tid av fyra år, under det att övriga ledamöter jämte ställföreträdare för dem skola för varje ärende utses av ordföranden bland vissa av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen var för sig årligen föreslagna personer med sakkunskap inom särskilda näringsområden.

I anslutning till granskningen av det remitterade förslaget till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov har lagrådet erinrat, att enligt såväl sistnämnda förslag som de samtidigt till granskning föreliggande förslagen till militär förfogandelag och lag om förfoganderätt för luftskyddets behov ersättnings- och

skadeståndsfrågor i stor utsträckning skola avgöras av riksvärderingsnämnden, emot vars beslut talan ej skall få fullföljas. Lagrådet har vidare framhållit, att dessa frågor otvivelaktigt i många fall bleve av beskaffenhet att ställa stora krav på nämndens förmåga att så handlägga sin uppgift, att avgörandet komme att grundas ej blott på praktisk insikt och erfarenhet utan även på lagkunskap. Då nu åsyftades att genom lagstiftning fullständigt reglera här avsedda förhållanden, syntes i fråga om nämndens sammansättning och beslutförhet icke böra saknas uttrycklig bestämmelse därom, att åtminstone en av nämndens ledamöter skall hava utövat domarämbete.

Med beaktande av vad lagrådet sålunda anfört har i förslagets 11 § andra stycket införts en bestämmelse av innehåll, att av de av Konungen utsedda ledamöterna i riksvärderingsnämnden samt ställföreträdarna för dem minst en ledamot och en ställföreträdare skola hava utövat domarämbete.

I *förslaget till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov* har lagrådet icke föreslagit annan ändring än att befogenhet borde tillkomma vederbörande militära befälhavare att i fall, som avses i 5 §, låta genom polismyndighetens försorg uttaga det begärda. Med anledning av vad lagrådet härutinnan anfört har 5 § första stycket ändrats på sätt lagrådet förordat.

Beträffande *förslaget till militär förfogandelag* hava lagrådets flesta ledamöter hemställt, att hänvisningen i 1 § måtte begränsas till att avse 2—13 §§, sistnämnda paragraf dock med undantag av tredje stycket, vilket tillsammans med den därtill anslutna straffbestämmelsen i 14 § tredje stycket borde upptagas såsom särskild paragraf efter 14 §, samt att i 16 § måtte uteslutas vad där sägs om fortsatt tillämplighet av ansvarsbestämmelser. Vad sålunda föreslagits har synts mig böra iakttagas. I enlighet med vad lagrådets flertal ävenledes ifrågasatt har genom en jämkning i ordalagen i 14 § (första och andra styckena) tydligare utmärkts, att med dess bestämmelser åsyftas överträdelser, begångna under tid, då förordnande enligt 1 § varit gällande.

Vad lagrådet anmärkt rörande åtalsrätten vid brott mot den straffbestämmelse, som i det remitterade förslaget upptagits i 14 § tredje stycket, har beaktats på det sätt, att i 16 § (motsvarande 15 § i det remitterade förslaget) införts en bestämmelse därom, att sådant brott må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Utöver de ändringar, som förslaget enligt vad nu anförts undergått med anledning av lagrådets erinringar, hava i 12 § andra stycket och 13 § andra stycket vidtagits mindre jämkningar av redaktionell natur.

Föredraganden hemställer, att de i enlighet med vad nu angivits ändrade förslagen till *lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag)*, till *lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens*

behov och till *lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag)* måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Anders Broberg.